Eesti NSV
Teaduslik
Raamatukogu
VIII
Teaduste Akadeemia

EDUKAT SÕPRUSREISI, DEKAADIRAHVAS!

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

SIRP JA VASAR

34

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

REEDEL, 19. AUGUSTIL 1966. A. XXVI aastakäik

BAIKALI KALDAL

Karl Marxi tänavas Irkutskis

BERNHARD VIIDING

EI OLE MIDAGI PÕNEVAMAT, *kui astuda sinna, kuhu sa enne iialgi pole astunud.*

Omamoodi tunne oli olla esimest korda kahe mandri piiril Uraalide kohal: kuigi ise istusid mitme kilomeetri kõrgusel TU-104 kabiinis, all ainult petlik pilvemaastik, täis madala õhtupäikese sära ja musti varje, aga ikka teine asi, kui mägesid ainult koolikaardil näpuga katsuda. Sverdlovski lennuvälja asfaldi kaudu astusin pärast päikeseloojangut tihenevas hämaruses kell 19.15 korraks siiski ka Uraalide idaservale.

Edasi lendasime kuuvalgel määratu Lääne-Siberi madaliku kohal, maandusime Obi harujõe Irtõši kaldal Omski tohutu tuledemere äärel, siis lendasime üle võimsa Obi enda, mis läbib Novosibirski, Lääne-Siberi suure noore keskuse, üle vägeva Jenissei, millesse voolab Baikali järvest algav Angara — kuulsate elektrijaamade toitja, kolmesaja-aastase Irkutski linna ema.

Kell üks öösel Moskva—Irkutski lennuk maandus. Päike oli kõrgel. Lennuvälja ja linna vahet sõitev buss kogunes hommikuse vahetuse töölisi täis. Irkutski aeg on Moskva ajast 5 tundi ees ja kuue tuhande kilomeetri kauguse Eestimaa inimese magamiskorrad lähevad siin esialgu lootusetult sassi.

400 000 ELANIKUGA IRKUTSK, *Ida-Siberi tootmise, teaduse ja hariduse pealinn, pole nii suur, et ei jõuaks selle tsentrumit päevaga läbi käia. Ühe majanurga tagant juhtusin astuma tänavale, mida mööda jäingi käima — oli ilu ja oli suurt elu. Vanad paplid, mille latvades iialgi ei lõpe lehtede kahin, katsid päikese, mis väljakuil jalust nõrgaks lõi. Uudishimust astusin tihti üle lävede paremale ja vasakule: võrdlemisi kaasaegse sisekujundusega puhastesse kauplustesse, söögiklatesse, kohvikutesse, vaatan üks vahelt ära restoranid «Baikal» ja «Arktika», paar juuksurisalongi, jätsin meelde oblasti kultuurivalitsuse sildi ...*

Rahvast on kõikjal palju, olemine soliidne, omapäraselt ilus siberlik näolaad, sportlaslik rühti. Riietus maitsekas, suurlinlik. Tõsi, erandeid leiab alati ja kõikjalt; poeriiulitelt võtsin ja kaalusin käe peal Irkutski jalatsifirma märgiga raskeid ja kohmakaid kingi; kohaliku õmblusvabriku toodete hulgas nägin kümmekond aastat tagasi moes olnud laiareväärilisi pintsakuid ja laiu pükse ... Kuid ei ole midagi loomulikumat kui kontrastid Siberi ajas. Järjest vähemaks jääb neid iga varase päikesetõusuga, nad kaovad, nagu lükkab buldooser igaveseks kõrgete hoonete jalust ära vanu puumajalobudikke Tallinnas ja Moskvas, Irkutskis ja kogu Nõukogudemaal.

Juba üheainsa tänava kaudu võib avaneda linna ajalugu. Seal, kus ristuvad Marxi ja Lenini tänav, kõrgub V. I. Lenini võimas monumentaalskulptuur. Ainult natuke maad on Lenini kuju juurest Angara kaldapealsele, Karl Marxi tänava algusesse, kus nn. Valges Majas, endises kindralkuberneri residentsis ja praeguses Vene Föderatsiooni ühes suuremas teaduslikus raamatukogus, asus Ida-Siberi esimene nõukogude võimu organ — Siberi Nõukogude Kesktäitevkomitee. 1917. aasta detsembris, kui Irkutskis puhkesid lahingud valgekaartlastega, kaitsesid 153 ümberpiiratud punaväelast kaheksa päeva Valget Maja hästi relvastatud junkrute ülekaalukate jõudude vastu.

Valge Maja, vene klassitsismi ehitisi 1804. aastast, on oma memoriaaltahvliga ainult üks mälestusmärk, kuid linn on täis maju ja kohti, millest igaüks on tükikene ajalugu — Leena kullatöösturi türanniast, tsaari tšinovniku julmusest, väljasaadetud dekabristi kannatlikust selgitustööst, bolševiku võitlusest ...

Ei ole minu meelest ilusamat kohta Irkutskis kui Angara kõrge kaldapealne. Üle jõe, üle kala ootava õngemehe paadi, üle Baikalile sõitva laeva suitsu paistab rajatav teadlastelinn, kõrguvad suurpaneelelamud ... Tead, et kuskil linna ääres ehitatakse tehaseid, tead, et vasakule jääb tänase kangelaslikkuse, Siberi kujuteldamatu tuleviku esimesi tähiseid, nüüd Bratski kõrval juba tagasihoidlikuna tunduv monument Angaral — Irkutski hüdroelektrijaam, mis esmakordselt alistas rahutu jõe.

Ning Siber on püstitanud kultuurimonumendid — loonud oma teaduse, hariduse, kunsti, mille arengu kaleidoskoobis sündmus järgneb sündmusele.

KARL MARXI TÄNAVAS AVATAKSE EESTI KUNSTI DEKAAD.

Avatakse varsti — 26. augustil kell 19 — oblasti draamateatri hoones, mis möödunud sajandi viimastel aastatel ehitati üsna Angara ligidale. Dekaad, enneolematu kunstipidu Irkutski oblasti ajaloos, haarab arvukate kontsertide, etenduste, näituste, filmifestivali, kirjandusõhtute, kohtumiste ja palju muuga peale Irkutski veel Bratski, Angarski, Ussolje, Selehhovi, Tšeremhovo ja teisi keskusi, mitmeid kolhoose ja sovhoose, ettevõtteid, koole ja asutusi.

Karl Marxi tänav jääb kõnealuse sõpruspeo üheks paljudest tuiksoontest kõigi kümne päeva jooksul. Siin on oblasti kunstimuuseum, kus avatakse eesti tööstusliku tarbekunsti näitus; tänava lõpus Kunstnike Majas külastavad irkutsklased graafikanäitust; kauplustes müüakse eesti raamatuid, heliplaate ja suveniire; kohe draamateatri kõrval on tohutu staadion «Trud», kus dekaad ülmataadi nõusoleku korral kulmineerub 3. septembril massesinemistega; ja lõpuks, nagu juba öeldud, on Karl Marxi tänaval dekaadi üks juhtivaid asutusi, oblasti kultuurivalitsus, samuti oblastiajalehe «Vostotšno-Sibirskaja Pravda» toimetus, kes koos kogu oblasti ajakirjanduse, raadio ja televisiooniga juba ammu on alustanud Eesti majandus- ja kultuurielu tutvustamist ning külvanud kannatamatut ootusärevust ka kõige kaugemaisse põhjarajoonidesse — pidagem silmas, et lõunast, Baikali äärest, on oblasti põhjapiirini 1400 ja läänest itta 1200 kilomeetrit!

KARL MARXI TÄNAV NR. 13 — *see oli ainuke aadress, mille ma Tallinnas tasku võisin pista, ja mis juhatas oblastiajalehe toimetusse. Toimetaja asetäitja M. Bobrov, kui ta mõni nädal tagasi Eestiga tutvumas ja siit artikleid organiseerimas käis, oli selle mulle andnud. Ta ise öeldi nüüd puhkusel olevat. Kultuuriosakonna juhataja Ida Dubovtseva, energiline abivalmis naine, tundis oma ülesannete pärast tõsist muret — sõidab ühekorraga kohale kaheteistkümnevagunilise rongiga ligi pool tuhat inimest, keda nägupidi ei tunne, ja valguvad mööda oblastit laiali — anna siis reportaaže, intervjuusid, ülevaateid artikleid, kiiret informatsiooni ... Ja kuidas teada, mida valida retsenseerimiseks, kui kontserte ja etendusi on seitsmeteistkümnes erinevas paigas ligi üheksakümmend, kusjuures Eesti Raadio sümfooniaorkester juba üksinda esineb peale osavõtu ava- ja lõppkontserdist kuue erineva kavaga. Gustav Ernesaksa Akadeemiline Meeskoor kahe erineva programmiga ...*

Sain temalt hulga nimesid, aadresse, telefoninumbreid ja nõuandeid. Tingimata käskis ta külastada oblasti kunstimuuseumi direktorit ja kunstikriitikut, Vene NFSV teenelist kultuuritegelast Aleksei Fatjajevit.

ALEKSEI FATJAJEV, *väga liikuv täidlasevõitu mees, juhtis mind peisaažimeistrite üleliidulise näitusega ruumidest eesriidega eraldatud ehitusprahisesse saali ja sellest läbi kabinetti.*

«Näete, remondime üht saali. Teie näitust ootame raudteelt iga päev ...»

«Mulle räägiti toimetuses, et muuseumi fondid kasvavad.»

«Eks nad pea kasvama, muuseum on Siberi vanimaid, varsti saja-aastane, kunstnikud aga töötavad iga päev. Kümme aastat tagasi moodustasime Kunstnike Liidu osakonna, praegu on esimeheks Anatoli Aleksejev. Ühtekokku 32 inimest — iga aasta nende tööde näitused, peale selle personaalnäitused, osavõtt näitustest Moskvas ja

(Järg 5. lk.)

Täna on stardipäev

Nüüd on siis dekaadi-ettevalmistused jõudnud kõrgpunkti. Juba nädala alguse päevadki olid üpris palavad. Käisid viimased proovid, ülevaatamised ja kokkusobitamised, kostüümide korraldamised ja pakkimised, kollektiivide vaguneisse jaotamised, reisi üksikasjade täpsustamised, kollektiivijuhtide informeerimised. Staap (ülem V. Markus) oli kui sipelgapesa.

Tänasest kandub pearaskus viieks päevaks rongisõidu korraldajate (ešeloniülem E. Laks) õlgadele. Ohtul kõlab ärasõiduvile. Marsruut on Tallinn—Pihkva—Sankovo—Jaroslavl—Kirov—Sverdlovsk—Novosibirsk—Krasnojarsk—Irkutsk. Küllap tuleb juba mõnes-

ki neist paigust rõõmsaid kohtumisi kohaliku elanikkonnaga.

Rongis on tehtud kõik, et sõitjail oleks pikal reisil küllalt mugav ja et igavus kallale ei tükiks. Kasutatakse ainult kupeevaguneid, toitlustamise eest hoolitsevad kindla graafiku kohaselt 2 restoranvagunit, dekaadipere tervise eest on valvel arst ja õde, tühja aega aitavad täita mitmesugused lauamängud ja muud lõbustused. Eesti Raadio kavatseb eksisteerida ka rongiväljaandes.

Ja mis viga saateid organiseerida, kui koos on korraga nii palju kunstirahvast: heliloojaid üksi oma kümmekond inimest, sest lisaks neile, kes dirigentidena või pillimeestena kaasa sõidavad, esindavad eesti muusikuid veel B. Kõrver, E. Aarne, L. Auster, V. Tormis, A. Stepanov ja muusikateadlane H. Aumere. Kirjanike Liidu delegatsioonis on A. Tamm, J. Kross, E. Niit, V. Gross, U. Laht, Kunstnike Liidu omas — J. Jensen, A. Peek, V. Reinholm, H. Eelma ja H. Mitt.

Hoopis suur on filmiloojate grupp eesotsas F. Liivikuga ja suur on ka neid ees ootavate kohtumiste ning ürituste arv.

Tõepoolest, kui tõsiselt järele mõtelda, eks see sõit ole ikka mitmeti erakordne. Ega ole ju Eestimaa kultuuriajaloos enne sellist juhust olnudki, et ühes ja samas rongis sõidavad kontserdimatkale peaaegu kõik vabariigi kaalukamad kontserdijõud: kaks koori, sümfooniaorkester ja estraadiorkester, hulk nimekaid soliste, peale selle nukuteater ja eriti valitud isetegevuslaste rühm. Ega ole tavaline tee pikkuski, mis sel kunstirongil läbi sõita tuleb.

Ees on huvitavad, pingutavad, kõigilt täit vastutustunnet nõudvad, aga kindlasti ka muljeterikkad päevad. Et nad mööduksid täisedu tähe all, selleks peavad kojujääjad kõvasti põialt! Kajagu ja kõmagu Siberimaa eesti laulust ja tantsust ning sündigu siit palju häid tundeid!

Kaks säravat elu,

mis 25 aastat tagasi läbi lõigati

Andrus Johani ja Kaarel Liimandi nime on peaaegu alati nimetatud koos. Ja seda mitte põhjuseta, sest mõlema kunstniku elukäigus ja iseloomus on hämmastavalt palju sarnaseid jooni.

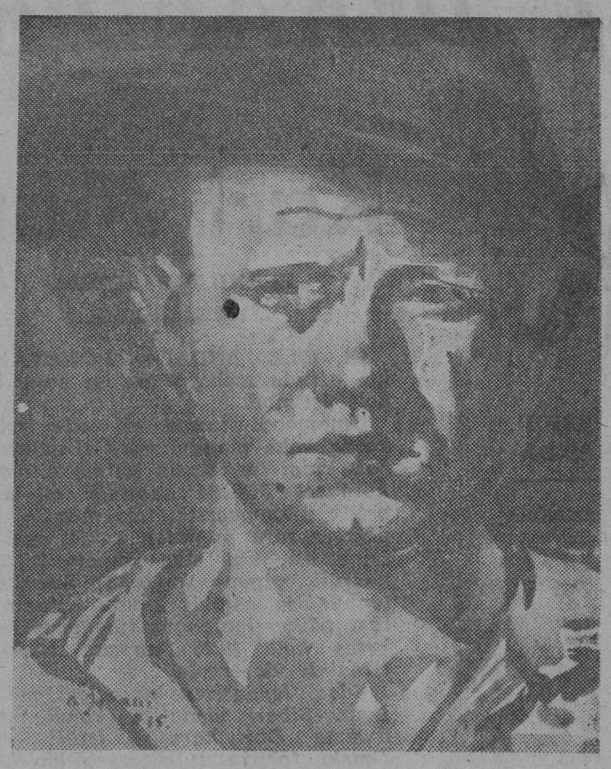
Mõlemad sündisid ühel ja samal aastal (1906). Mõlemad lõpetasid oma kunstiõpingud «Pallases» ühe ja sama lennuga. Mõlemad hakkasid näitustel silma paistma andekate kunstnikena samaaegselt. Mõlemad asusid 1940. aastal veendunult uue korra ehitajate poolele ja mõlemad maksid selle eest oma elu hinnaga. Sedagi peaaegu üheaegselt — Johani hukati okupantide poolt 18. augustil 1941. Liimandi täpset surmapäeva me ei tea, kuid temagi hukkus esimese sõjasuve lahingukeerises.

Peale välise elukäigu daatumite kokkulangemise oli Johanil ja Liimandil palju ühist muuski. Mõlemad olid füüsiliselt tugevad, vitaalsed, ainult oma peale ja kätele lootvad vihased töömehed, keda ei suutnud masendada suuremadki raskused. Palju sugulust oli nende loominguski, olgugi et Johanil oli ülekaalus joonistuslik külg, kuna Liimandit võlusid rohkem koloriidiprobleemid. Põhiline suhtumine kunstisse, selle eesmärkidesse oli aga üks ja sama. Ja lõpuks — mõlemad olid omavahel head sõbrad. Kui räägiti ühest, räägiti ka teisest. Ja mitte ainult nende elupäevil, vaid ka hiljem. Kui tihti võis kuulda sõjajärgsetel EN Kunstnike Liidu kongressidel, kui küsimuses oli uue juhatuse ja uue esimehe valimine, õhkamisi: «Jaa, oleksid Johani ja Liimand alles!» Neid ei leinatud mitte ainult kui andekaid maalijaid, vaid ka kui tugevaid isiksusi, kui loomulike eeldustega juhte. Juba «Pallases» õppides muutusid nad kaasõpilastele autoriteetideks niihästi inimestena kui ka kunstnikena. Kes mäletab «Pallase» õpilastööde näitusi kolmekümnendate aastate algul, mäletab ka, kuivõrd tugev oli Johani ja Liimandi mõju oma kaasõpilaste töödele.

Tänapäeval on tavaks lugeda «noorte kunstnike» ja «päriskunstnike» ealiseks piiripostiks kolmekümne viiendat eluaastat. Selle piirini jõudsid Johani ja Liimand hädavaevalt, kuid mitte kaugemale. Tähendab, nende teod küpsete kunstnikena pidid jääma tegemata. Ja siiski on nad saanud juba klassikuteks. Kui palju nad suutsid luua ja kui palju korda saata juba oma selliaastatel, selle tunnistuseks on olnud nende ülevaatenäitused. Need on olnud üllatuseks paljudele, noorematele aga eriti. Eesti kunsti ajalugu, mis käsitleb selle sajandi kolmekümnendaid aastaid, ei ole kujuteldav ilma Johani ja Liimandi nimeta.

Kakskümmend viis aastat tagasi lõigati läbi kaks säravat elu. Aga taganutmine ei ole siin omal kohal — see ei meeldiks ka lahkunutele enestele. Küll aga tuleks veel rohkem ja põhjalikumalt valgustada kõike seda väärtuslikku, mis nad meile on pärandanud. Nende sihikindlus, vitaalsus ja sirgjoonelisus kõlbab eeskujuks kõigile, mitte ainult noortele kunstnikele. Oleks vaja, et põhjalikud monograafiad meestest, kelle loomingust ja elulaadist on veel tänapäeval nii palju õppida, näeksid kiiremini päevavalgust.

Ott Kangilaski

ANDRUS JOHANI Autoportree (akvarell, 1935)

KAAREL LIIMAND Autoportree (õli, 1936)

Valter Kaaveri kirjanduslikust pärandist

16. augustil möödus kakskümmend aastat traagilise saatusega revolutsionääri, luuletaja ja publitsisti Valter Kaaveri surmast. Isikukultuslike arusaamade aegu ülekohtuselt represseeritud ja seetõttu pärast surmagi unustusele määratud, on tema elu ja tegevus seni vähe tuntuks jäänud. Alles viimastel aastatel on tema revolutsiooniline ja kirjanduslik tegevus hindamist leidnud ning on asutud ääjrjooni tõmbama tema elutöö ümber. («Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost», II osa, Tallinn 1963; «Kultuur ja Elu» nr. 12 1965; «Keel ja Kirjandus» nr. 7 1966). Olgu alljärgnevalt püütud iseloomustada Valter Kaaveri seni kogumata ja väljaandmata kirjanduslikku pärandit.

Gustav Suitsu poolt rajatud, järgneva luuletajate põlvkonna poolt (August Alle, Johannes Barbarus, Jaan Kärner, Johannes Semper, Henrik Visnapuu, Marie Under) 20-ndate aastate hakul õitsele viidud ekspressionistlike stiilisugemetega ajalaulud said sel ajal ja veidi hiljem kirjandusse astunud noorte luuletajate enamikule lähtekohaks ja mõjutajateks. Kaalukam osa 20-ndate aastate noori luuletajaid (Juhan Sütiste, Erni Hiir, Ralf Rond, Aleksander Antson, juhuslikumalt esinenud autoreist Ormi Arp, Ida Meerits, A. Laanessaar) viljeles sotsiaalset luulet ja kajastas ühiskondlikke probleeme, kasutades enamasti ekspressionistlik-deklamatoorset vabavärssi. Nende hulka kuulub ka Valter Kaaver, kes hakkas 1921. a. luuletusi avaldama vabameelses koolinoorte ajakirjas «Uudismaa», tõmbas endale tähelepanu Võru õpilasajakirjaga «Viisnurk», sai mõneti tuntuks ning jõudis kirjanduskriitika orbiiti aastatel 1926—1929 almanahhi «Aktsioon» kaudu, mis avaldas Kaaverilt kõige rohkem (arvult 18) luuletusi. Peale selle trükkis ta värsse teistes pahempoolsetes väljaannetes, nagu koguteos «Tulirynd» (1927), ajakirjad «Noorte Hääl» (1927) ja «Võitlus» (1927), ta on jõudnud ka Nõukogude Liidus ilmunud eesti ajakirja «Leegid» (1928—1929) veergudele. Revolutsioonilise sisu tõttu ei meeldinud V. Kaaveri luuletused kodanlikele väljaannetele, ainult ajakiri «Agu» (1924—1925) on kahel korral ja «Looming» (1924) ühel korral ära trükkinud tema värsse. Üldse on trükisõnast õnnestunud leida seni 42 V. Kaaveri luuletust, kuid see arv võib olla suurem, sest paljude proletaarses ajakirjanduses ilmunud anonüümsete luuletuste autorsust pole saanud kindlaks määrata.

Kodanlikud kirjastajad ei soovinud välja anda V. Kaaveri luuletuskogusid, autoril polnud aga endal oma raamatute trükkimiseks raha. Nii jäid V. Kaaveri luuletuskogud ilmumata.

Trükisõnas ja käsikirjalistes allikates mainitakse V. Kaaveri nelja luuletuskogu: «Eerose tiivad» (luuletusi a. 1923—1924), «Miljonid ja Viisnurk» (hilisema pealkirjaga «Viisnurkne raadio»; luuletusi 1925—1926), «Masinate Internatsionaal» (hilisemaid luuletusi) ja «Vabrikud».

Seni on õnnestunud peaaegu terviklikult üles leida ainult kogu «Miljonid ja Viisnurk» käsikiri, kusjuures mõned lüngad on täiendatud trükiteoste ja teiste käsikirjade järgi, kuna autoripoolne sisukord on säilinud. Enamik kogumiku «Miljonid ja Viisnurk» värsse on trükis ilmunud, senitundmatuid luuletusi leidub seal vaid 8. On säilinud veel ka mõningaid käsikirjalisi luuletusi lahtistel lehtedel. Nii tõuseb V. Kaaveri teada olevate ja kasutatavate luuletuste koguarv üle poolesaja.

V. Kaaveri luules domineerivad sotsiaalsed teemad, loodus- ja armastuslüürika esindus on tal väike. V. Kaaveri ühiskondliku temaatikaga luulele annab tooni 20-ndate aastate algupoole Eestis toimuv terav klassivõitlus, kodanluse ja proletariaadi heitlus. Silmapaistva jälje V. Kaaveri luulesse on jätnud 1924. aasta 1. detsembri ülestõus, mille väheseid kajastajaid ta on eesti luules. Revolutsiooni perspektiiviga Eestis seostub tal orgaaniliselt 20-ndate aastate nõukogude kirjanduses populaarne maailmarevolutsiooni idee.

Stiililiselt ja kujunduslikult esindab Valter Kaaver tolleaegsete ekspressionistlike ajalaulude järellainetust. Rohkesti on ta õppinud ja eeskuju võtnud Johannes Barbaruselt, kuid talle on mõju avaldanud ka Henrik Visnapuu. Valter Kaaveri luulelaad on võrdlemisi lähedane noorele Sütistele aastaist 1925—1928 («Sang», «Bumerang», «Rahutus») ja ka sama ajajärgu Erni Hiirele. V. Kaaveri luules esineb veel sõnastuse saamatust, lause konarlikkust, rütmi raskepärasust, mis muudab mõningad tema luuletused vähenauditavaks. Kuid suur osa tema värssidest on siiski loetavad praegugi.

V. Kaaveri luule kujunduses võib märgata kahesuguseid tendentse. Kirjandusliku tegevuse algupoolel on ta rohkem harrastanud tagasihoidlikku lüürilist tooni koos tavalise nelikstroofiga. Hiljem hakkab domineerima retooriline vabavärss, mis on võibolla autori hingestruktuurile küll võõram, kuid revolutsioonilise üleskutsete jaoks väljendusrikkam ja mõjukam. Ent ka esimeses laadis on ta andnud küllaltki õnnestunud ühiskondlike teemade lahendusi, nagu näiteks luuletused «Pagu» ja «Neile, kes tapeti». Vabavärsilistest luuletustest on hoogsamad ja selgejoonelisemad «Raadiopoeem» ja «Vabrikud! Vabrikud!».

V. Kaaver ei saanud luuletajana päriselt välja kujuneda, vaid olude tõttu katkes ta poeeditee varakult.

Valter Kaaver tegeles juba keskkooliõpilasena filosoofiaga ning alustas kunstikriitilist tegevust. Tartus oli ta Sotsiaal-Filosoofilise Üliõpilaste Seltsi liige ning luges hiljem ka Tallinnas rohkesti marksistlikku kirjandust. Ta on õppinud tundma näiteks sääraseid marksismi-leninismi klassikute olulisi teoseid, nagu K. Marxi «Filosoofia viletsus» ja «Poliitilise ökonoomia kriitikast», F. Engelsi «Anti-Dühring» ja «Tööliskласsi olukord Inglismaal», V. I. Lenini kogumikku «Ametiühingute liikumisest» ning marksismi propageerimisel suurt tähtsust omanud J. Stalini kogumikku «Leninismi küsimusi». Valter Kaaver oskas tublisti võõrkeeli (gümnaasiumis oli õppinud vene, inglise, saksa ja ladina keelt, iseseisvalt õppis prantsuse, itaalia ja kreeka keelt), mistõttu tal oli võimalik lugeda nii marksistlikku kui ka muud teoreetilist kirjandust mitmetes keeltes.

Nii kujuneski V. Kaaverist 20-ndate aastate proletaarses ajakirjanduses marksistlikult haritud ja hästi erudeeritud publitsist. Juba keskkooliõpilasena astus ta välja kodanliku natsionalismi propaganda vastu. Kodanliku natsionalismi kahjuliku mõju vastu võitlevad mitmed tema artiklid, nagu «Noorus, kirjandus, rahvuslus» (1922), «Proletaarline noorsugu» ja «rahvuslik kasvatus»» (1927), «Tuleviku ühiskonna pioneerid» (1927).

Ta kujunes J. Barbaruse ja J. Semperi järel üheks peamiseks «Clarté» ideede propageerijaks Eestis. V. Kaaver on avaldanud kirjutisi «Clartést», Anatole France'ist ja Henri Barbusse'ist — viimasega oli ta ka kirjavahetuses.

V. Kaaveri teoreetilistest kirjutistest on tähtsaimad artiklid «Intelligentsi osa proletariaadis» (1927) ja «Tuleviku ühiskonna pioneerid» (1927), kus ta seisab selle eest, et eesti loominguline intelligents peaks silmas rahva huvisid ning asuks ühisesse võitlusrindesse tööliskласsiga. Ta kritiseeris A. Elango ja A. Annisti poolt juhitud ning peatselt lagunenud Kultuuritahtelise Noorpõlve Koondise kokkuleplikku ideoloogiat ning püüdis tõmmata kaasa Tartu akadeemilist noorsugu toetama proletariaadi võitlust.

Otseselt kirjanduskriitikat on V. Kaaver vähe avaldanud, ta retsensioonidest on parim arvustus M. Metsanurga «Jäljetust hauast» («Mõtteid M. Metsanurga viimase romaani puhul», 1927).

Suurt tähtsust tööliste jaoks omas omal ajal V. Kaaveri reisikiri «Revolutsi[illegible]kindlus NSVL», mis ilmus Tallinna proletaarses ajalehes «Edasi» — «Uus Edasi» 1928.—1929. a.

V. Kaaver töötas mitme ulatuslikuma essee kallal, kuid need jäid pooleli ja avaldamata. Üheks ta kirjanduslikuks lemmikuks oli itaalia romantiline luuletaja Giocomo Leopardi, kellest ta hakkas kirjutama monograafiat. 30-ndail aastail läks postil kaotsi V. Kaaveri essee «Individualism eesti kodanlises kirjanduse kriitikas».

Nagu luules, nii ka kirjanduskriitikas jäi V. Kaaveri töö pooleli, ta äratas rohkem suuri lootusi, kui suutis neid teostada. V. Kaaveri artiklid, retsensioonid ja esseed ilmusid enamasti proletaarsetes lehtedes ja ajakirjades või kõrvalistes väljaannetes («Võrumaa», «Uudismaa», «Külvaja», «Rahva Sõna» jt.) ning seetõttu ei saanud nad küllalt kaasa kõnelda eesti kirjandusliku mõtte arengus. Paljud tema kirjutised on ilmunud nimemärkide all või täiesti anonüümselt, mistõttu jäi vähe tuntuks ka nende autor. Küllaltki palju V. Kaaveri kirjanduslikust pärandist jäi käsikirja ja on läinud kaotsi.

Kuid kõigest sellest hoolimata oli V. Kaaveril oluline tähtsus eesti 20-ndate aastate kirjanduselus. Kodanliku riigi tingimustes jätkas V. Kaaver proletaarse kirjanduse ja ajakirjanduse arendamist ning ta moodustab ühenduslüli 1917. a. revolutsioonide aegse tööliskirjanduse juurest 1940. aastal uue suuna saanud kirjanduseni. Proletaarse ajakirja «Noor Tööline» toimetaja ja romaani «Riigikukutajad» autori J. Lauristin-Madariku kõrval on V. Kaaver üks tähtsamaid autoreid, kes arendas proletaarset kirjandust ning tõi marksismi eesti kirjandusliku mõtte arengusse kodanlikus Eestis.

Sellepärast on vajalik uurida V. Kaaveri tegevust ja kirjanduslikku pärandit. Kõigepealt on aga tarvis see pärand välja selgitada, kokku koguda ning selle paremik välja anda.

Oskar Kruus

Vändra meeskoor Saaremaal

PTK «Viisnurk» Vändra tsehhi meeskoor ja Sindi tekstiilivabriku naisansambel käisid ühisel kontserdimatkal Saaremaal.

50-liikmeline meeskoor Akseł Andreksoni juhtimisel pole tegutsenud veel aastatki. Reisil omandati palju häid kogemusi ja esinemiskindlust. Laul kõlas Orissaares, Kihelkonnas, Sõmeral ja Muhus Koguval.

H. Lepasaar

Eesti NSV Ulemnõukogu Presiidiumi

SEADLUS

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU KOKKUKUTSUMISE KOHTA

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium otsustab:

Kokku kutsuda Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu kuuenda koosseisu üheksas istungjärk 14. septembril 1966. aastal Tallinnas.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A. MÜÜRISEPP

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär B. TOLBAST

Tallinn, 13. augustil 1966

Eesti NSV Ulemnõukogu 6. koosseisu 9. istungjärgu päevakorra projekti kohta

Eesti NSV Ülemnõukogu istungjärgu päevakorra projektis on järgmised küsimused:

1. Kultuuri- ja elukondlike objektide ehitamise ning elanikkonna teenindamise parandamisest maal.

2. Eesti NSV Ülemnõukogu kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise komisjoni aruanne oma tööst.

3. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadluste kinnitamine.

BAKUU KOHTUMISE EEL

PRESSIKONVERENTS NÕUKOGUDE JA VÄLISMAA AJAKIRJANIKELE

30. augustil algab Bakuus Aasia ja Aafrika Kirjanikega Sidemete Arendamise Nõukogude Komitee laiendatud istung, millest võtavad osa kõigi nõukogude vennasvabariikide kirjandustegelaste esindajad, NSVL Kirjanike Liidu ja vabariiklike kirjanike liitude juhtivad tegelased. Kutsed on saadetud ka paljudele Aasia, Aafrika ja teiste mandrite maade kirjanikele.

Sellega ühenduses toimus NSV Liidu Ministrite Nõukogu j. a. Välisriikidega Kultuurisidemete Arendamise Komitees pressikonverents Nõukogude ja välismaa ajakirjanikele. Pressikonverentsi avas NSVL Kirjanike Liidu juhatuse sekretär A. Surkov.

Aasia ja Aafrika Maade Kirjanikega Sidemete Arendamise Nõukogude Komitee esimees S. Azimov tutvustas koosolijaile Bakuu kohtumise päevakorda. Arutusele tulevad järgmised küsimused: kirjanike osa solidaarsuse tugevdamises Ameerika imperialismi agressiooni vastu võitleva kangelasliku vietnami rahva toetuseks; rahvusliku vabadusvõitluse teema viimaste aastate nõukogude kirjanduses; 1966. aasta juunis Kairos toimunud Aasia ja Aafrika Maade Kirjanike Alatise Büroo erakorraline istungjärgu tulemused.

S. Azimov rääkis nõukogude kirjanike ja meie maa kirjandusorganisatsioonide suurest tööst solidaarsusliikumise arendamisel vietnami rahva toetuseks. Ta rõhutas, et väliskülaliste osavõtt selle küsimuse arutamisest võimaldab solidaarsusliikumise probleeme ulatuslikumalt käsitleda.

Komitee vastutav sekretär K. Tšugunov teatas, et 50 kirjanikku 30 riigist on andnud nõusoleku sõita Bakuusse. (TASS)

Kirjanike Liidus

● Kolm päeva oli Eesti NSV Kirjanike Liidu külaliseks Sudaani publitsist Khadija Safwat.

VALTER KAAVER

Hommik

Kui hommik aotab,
ma väljun majast.
Pärn lehti poetab
ja meri on indigosinine.
Kungi nurga pääl
laulab daam «Korsaari armastust».
Kuldtähti sirendab poe reklaam:
47. Utrecht & Co. 47.
Uus valik siidi,
batisti.
Crêpe de Chine! Crêpe de Chine!

On päikse valgus puiesteen
ja veen,
kun reidil seisab laev «Pariżskaja
KOMMUUNA».
Kui lacryma christi
puu oksil vett.
Veen laeva masti
tumm siluett.

Sadamast kostab kettide kõlin:
(poputab mootori kurk,
sõiten laevade vahet),
vilede rägust eemaldub vaid
sadamatööliste sõim.
Reid kui segunend malelaud
Kd6:Kc4
. . . . .
Muusika sae, mis rõkkab tuhande keeli,
häälist üle käib teras ja kõmisev raud.

Päikse jänesed mängivad õlisel veel,
tulevad, lähevad laevad,
varsti «Pariżskaja KOMMUUNA» on minekil teel.
(Avaldamata luuletus kogust
«Miljonid ja Viisnurk»)

Koduaiast nähtud pildikesed

TÕNIS LEHTMETS. KOHTUMINE VANAEMA AIAS. «Eesti Raamat». Tallinn, 1966. 262 lk.

Samal ajal kui meie kõige moodsama aja luule pürib kosmiliste ja psühholoogilis-intellektuaalsete kõrguste poole, püsib proosa kindlalt kahe jalaga maamullas, ammutades endale külluslikult ainet sellest alati toitvast pinnast, avastades ja avades ikka uusi tahke meie kaasaja igapäeva-elu mitmekesisusest, tuues inimese, olgu siis suure või väikese, lihtsa või keerulise, argi- või pühapäevase, kord-korralt ikka lähemale. Tänu E. Maasikule, A. Valtonile, M. Traadile jt. — kuni kassetiproosamehe J. Tuulikuni välja — on inimene, peamiselt maa- ja tööinimene, meie kirjandusepõllul juba nõnda tugevasti kanda kinnitanud, et me ei tihka teda enam «väikeseks» ega «lihtsaks» nimetadagi ja oleme kimpus uue täiendi leidmisega, sest ka tagatäiend «meie kõrvalt» ei taha enam hästi sobida — võib-olla oleme koguni ise pärit kuskilt tema «kõrvalt». Sellesama inimese seab oma kujutamisobjektiks ka T. Lehtmets, jäädes seega ka prosaistina oma kodumurule, tänavatele-tanumatele, kodukandi omasesse ja tuntud olustikku, töömeeste — traktoristide, autojuhtide, metsa- ja põllumeeste — kõigi nende keskele, kes ulatuvad nägemispiirkonda kodumail, ja kellele meie kaasaegne kirjandus ikka veel päris lähedale pole pääsenud. Meenutades vana kuldset tõde selle kohta, et kirjanik ei peaks midagi kujutama, mida ta läbi ja läbi ei tunne, tuleks värskele prosaistile au anda sellise ustavuse eest oma kodupaigale. Ka ei julgeks väita, et ta sellega oma vaatevälja piirab, sest elulise materjali rikkus ja probleemidehulk, mida see materjal kätkeb autorile, kes näha ja kuulda oskab, lihtsalt ei luba seda. Kes võiks öelda, et inimest nüristavad ja muserdavad argipäevamured ja minevikuvarjud on Valtoni ja Traadi poolt juba nii tugeva pealetungi osaliseks saanud, et aina taganevad ning nende veelkordne kirjanduses kujutamine saaks olla ainult tuntud teemade ümbermälumine, et inimese ihkamine valguse kätte («Nõmmevalgus»), tema alatine sõda elu inetuks tegevate ikka veel kaasalohisevate igandite vastu («Tõkatipada», «Igavene Idu», «Karistus»), aususe- ja usalduseprobleemid («Igavene Idu», «Usaldus») oleksid juba nii ammendatud, et neist kirjutamine tunduks ikka sama lõngakera harutamisena. Et noorte kohaleidmine elus või inimestele normaalsete elu- ja töötingimuste loomine («Rohkem kui armastusest», «Kuldne varss», «Oma isa poeg») poleks sageli küllaltki valusad küsimused või et mõranenud ja kuidagi võltsikasvanud hinged («Juhuslikus peatuses», «Kiri minevikust», «Usaldus») oleks mingi ammu-ununenud nähtus. On hea, et kirjaniku süda selliste asjade pärast valutab ja hea on, et ta nende keskel askeldades ei umbu pessimismi, et ta ei löö käega — ah, elu on juba kord niisugune, mis siin ikka rääkida. Tema poolt antud elupildikestest jääb ikka tugevamaks valgusepool — meelde sööbivad autojuhi ja tema poja naeratus, Igavese Idu kangekaelsus ei näi sugugi mõttetuna, töömehed-traktoristid seisavad müürina nende usalduse kaotanud esimehe ees, nõmmevalgus kutsub Lainet vastupandamatu jõuga, kuni too lähebki oma üksildasest Kännusaarest inimeste ja valguse juurde, isegi tühjajooksnud eluga Vaike rabeleb tollest ahistavast ringist lahti. Inimesed kujundavad oma elu ise ja nende argiolemine ei tundu sugugi mõttetu vegeteerimisena ega kurva ringlemisena elu rataste vahel.

Ent ometi, materjali mitmekesisusele, käsitletavate teemade elulisusele ja optimistlikule põhitoonile vaatamata tekitab T. Lehtmetsa proosakogumik üsna pessimistlikke mõtteid. Kõige valusam neist on kirjaniku vastutuse-küsimus lugeja ees. Sest käesoleval juhul näib tegemist olevat kõigepealt kunstiliselt lõplikult läbitöötamata materjalikoguga, mis üsna kergel käel kokku kuhjatud.

Tõnis Lehtmetsale on varemgi, teise ja kolmanda luuletuskogu puhul, ette heiteid tehtud valikuta, juhuslike elupildikeste pärast, sõnapaljuse, vähese nõudlikkuse pärast enese vastu. Tema juttude puhul tuleb kahjuks jälle sellestsamast rääkida. Ajakirjandusliku pealiskaudsusega visandab ta paberile palju huvitavaid või huvitavana näivaid pildikesi, kuid ei vaevu neid lihvima, teravdama jooni, mis aitaksid neile pildikestele suuremat üldistusjõudu anda, samuti neist tarbetut ballasti kõrvaldama. Argipäeva kujutamisel aga fakti enese jõust üksi ei piisa. Nagu juhuslik foto, jääb ta mitte midagi ütlevaks ja ununeb varsti. Mitmedki õnnestunud ja ilmekad detailid kaotavad oma teravuse seetõttu, et autor neid lõplikult välja töötada ei malda või siis jälle neil pisiasjade liigse kuhjamise tõttu mõjule pääseda ei lase. Nii on ta tore, uudne, isegi teatava huumoriga antud tõkatipaja-kujund kogumiskire all kannatava halenaljaka Kaarli seljas üsna suuresti kaotanud mittemidagi ütleva lõputargutuse läbi.

Õnnestunud detaile ja motiive leidub pea igas jutus, olgu see siis kuldne varss porisse ja traktorimürinasse uppuval rehala-õuel, irisev-pirisev naisuke rippumas oma mehe — suure ja pisut kohmaka, kuid tubli arsti lipsusõlme küljes, salaküti pagemine oma südamekloppimise-müdina saatel või juba nimetatud meestemüür rahva usalduse kaotanud esimehe ees. Tugeva toimega kujund on ka nõmmevalgus, mis inimesi «metsast välja», vanast elust uude kutsub, sümboliseerides uue elujõudu, uue võitu vana ja iganenu üle. Sageli jäävadki aga need detalid, motiivid ja kujundid huvitavateks fragmentideks, suutmata siduda kogu jutustust harmooniliseks kunstiliseks tervikuks. Seda eriti seetõttu, et autor laskub tihtipeale tarbetutesse arutlustesse, tahab ikka jälle «ära seletada» seda, mis kas või mõne õnnestunud detaili abil juba palju mõjuvamalt ära on öeldud. Nii näiteks jutus «Oma isa poeg» ei suuda isegi pisuke eneseiroonia vähendada lõpuarutluse suurte sõnade tühja kõma. Koguni nõrgalt seisavad koos «Kalaseeme», «Rohkem kui armastusest», «Latimehed», sest näib, et autor ei tea õieti isegi, millele nähtud pildikestes peamine rõhk asetada. Pildikestel enestel aga puudub üldistusjõud. Rõhuasetusest rääkides tekib muidki küsimusi: näib, et kõik pole korras autori suhtumisega kujutatavatesse töömeestesse. Kas on tõesti vaja iga hinna eest tõestada, et õlise ja määrdunud traktoristi või ekskavaatorijuhi kuue all tuksub soe inimlik süda, et kareda koore all on peidus koguni pehme ja õrn sisu. Kas ei alanda me sellise lähenemisega asjale toda «väikest» inimest? Tahame tõestada, et ta ikka inimene on? Samast suhtumisest näib olevat tingitud ka autori püüd hästi lihtne ja rahvalik olla, mis on viinud niikaugele, et lihtsuse ja rahvalikkuse asemel pakutakse lugejale lamedusi, maitsetusi, millel puudub isegi algupärasuse võlu. Näiteks «Kalaseemnes» ekskavaatorijuhtide omavahelises dialoogis, kus üks saab teiselt «paraja müksu ribide vahele» käsuga: «Noh, aja koivad ristloodil» Sõber aga ähvardab: «Vaata kui tõusengi ja virutan su kosmosesse. Hakkad seal igavesti tiirlema» (lk. 29). Vaimukas see igatahes ei ole. Või jälle küsitava väärtusega võrdlus jutus «Brigadir ja tema nobe naine»: «Idas rähkleb ruske koit kuuselatvade vahel nagu sünnitusvaludes mullikas» (lk. 60). Muidugi on igal inimesel omad silmad ja meeled nähtuste tajumiseks, võib-olla, et mõnikord meenutab päikesetõus ka mullika sünnitusvalusid või vastupidi, aga vaevalt küll mullikatalitajale, kes niisuguseid asju kunagi segi ei aja.

Ärgu võetagu neid juhuslikke väljakirjutusi mingi kaunishingeliku kurtmisena jämeduste üle ega ka mingi sihiliku norida tahtmisena. Põhimõtteliselt ei saa ju kellelgi olla midagi lopsaka kõnepruugi vastu, aga iga asi peaks ikkagi omal kohal olema ja mingit kindlat eesmärki teenima. Vulgaarsusse kalduda ainult selleks, et jutustusse sedavilsi rahvalikkuse hõngu juurde hankida, pole vist küll päris õige. T. Lehtmetsa jutte lugedes tekitab aga see pingutatud iga hinna eest rahvalik olla tahtmine sa muti nagu juba nimetatud näpuga-näitamised ja kõige «äraseletamised», kibeda tunde, nagu vaataks autor kogu sellele «kremplile», sealhulgas ka lugejale kuidagi ülalt alla. Ning kahjuks tuleb ikka jälle korrata tõde, millest nõnda palju kõneldud — iga elupildikene ei ole veel kirjandus või kunstiteos, alles autori kannatliku ja hoolika töö läbi võib ta selleks saada.

Käesolevas kogumikus on T. Lehtmets näidanud, et ta suudab nähtud elupildikestest ka mõjuvaid, reljeefseid kujutusi anda, nagu «Juhuslikus peatuses», «Karistus», «Nõmmevalgus» või laia sotsiaalse kandejõuga probleemidesse tungida — «Brigadir ja tema nobe naine», «Usaldus». Kahes esimesena nimetatus on kõige vähem sõnalist liigliha, viimases kõige tõsisemad probleemid. Pole kahtlust, et suurema nõudlikkuse ja vastutustundega töötades oleks autor suutnud paremini valitseda kogu selle rikkaliku mitmekesise materjali üle, mis praegusel kujul eelkõige muretsemiseks alust andis.

Virve Krimm

J. GOLOVIN

Kauni programmeerimine

Te valite numbri ja ütlete: «Palun hankige mulle kümne minuti jooksul maailma kõige parem maal või kõige parem jutustus.» See võib tunduda kohatu naljana. Ent on olemas inimesi, keda teie tellimus ei pane põrmugi hämmelduma. On inimesi, kes planeerivad kümne, viieteistkümne aasta pärast ettevõtete loomist, mis toodavad iga liiki ja muidugi garanteeritud kvaliteediga kunstiteoseid. Iga minut tulevad konveierilt sonaadid, skulptuurid, romaanid ja maalid. Te võite saata isegi sellise tellimuse: «Muretsege mulle «Anna Karenina» tüüpi romaan, ainult kolm ja pool korda parem.» Ja teile hangitakse selline romaan koos tema tehnilise karakteristikaga, kus mitmeastmeline võrrand tõestab, et antud romaan on just nimelt kolm ja pool, mitte aga kaks või viis korda «Anna Kareninast» parem.

Kõik see on mõnede küberneetikute ja filosoofiaprofessorite arvates lähema tuleviku küsimus. Kümme aastat tagasi alustati USA-s, Saksa FV-s ja Jaapanis tööd masinamaalikunsti ja -muusika valmistamiseks. Nüüd on järg kirjanduse käes. 1963. aastal Hannoveris toimunud küberneetikute kohtumisel arutati konkreetseid ettepanekuid selliste automaatide konstrueerimiseks, mis on võimelised tootma N arv tekste N meisterlikkuseastmes.

Tekst! Maagiline sõna, mis aitab meil avada ust kunstliku kirjanduse saladuslikesse laboratooriumidesse. Milleks on vaja žanrite, vormide ja nimetuste väsitavat mitmekesisust — luuletus, draama, romaan, artikkel jne.? Tekst on midagi matemaatilise loogika seadustele täielikult alluvat, midagi sellist, mida võib monteerida, lahti võtta, mõõta, välja arvutada, skeemi, valemi, üheliste ja nullide kombinatsiooni kujul esitada.

*

Palju sajandeid tagasi tuli inimestele mõte erinevatest elementidest mitmete operatsioonide abil kunstlikult kulda teha.

«Sõnade alkeemia» kunst on peaaegu niisama vana. Luua filosoofilisi traktaate, romaane ja luuletusi ilma intellekti osavõtuta, erinevate sõnade juhuslike kombinatsioonide abil — kas pole ahvatlev?

Juba III sajandil m. a. defineeris Tüürose Porphyrios «mõistet kui subjektiivset märki, millega me opereerime, millel pole mingisugust objektiivset tegelikkust». Tähendab, kui anda näiteks igale sõnale või isegi tähele kindel numbriline tähendus, on võimalik matemaatilisel teel saada kirjandusteost, arutles ka XIII sajandi hispaania alkeemik Raimundus Lullus. Ta lõi sõnakombinatsioonide kunsti teooria, mis tugineb vanale juudi kabalale. Kabala järgi on igal tähel kindel numbriline tähendus (näiteks a=1, b=2 jne.).

Oma «Ars magna», ühe esimese arvutusmasina abil leidis Lullus mingisuguse püha arvu, omalaadse keelelise alkeemia filosoofilise kivi. See arv, 3 628 800, ei ole XIII sajandi lõpust meie päevini kirjanduslikele alkeemikutele rahu andnud. See hüpnotiseeris mitte ainult XVII sajandi saksa jesuiiti A. Kircherit või XVIII sajandi rootsi müstikut Swedenborgi, vaid ka Edgar Poe'd, Arthur Rimbaud'd ja eriti Stéphane Mallarméd. See on «absoluudi allegooria», «üliraamatu» arv, mis, nagu arvas Mallarmé, ja nagu ütles üks tema biograafe, «saab inimkonna vaimse evolutsiooni kulminatsiooniks, maailmaruumi seletuseks ja väljenduseks». Teatavasti ei õnnestunud ei Mallarmél ega tema järglastel Lulluse retsepti põhjal sellist teost luua.

Praegu aga olukord muutub. Princetoni ülikooli professor Thomas Macdonald ja grupp tema kaastöötajaid on asunud tegema järjekordset rünnakut arvule 3 628 800.

Küberneetiline tormijooks absoluudile on haruldane nähtus. Me ei tea, mismoodi professor Macdonald lõpetab oma töö ja kas ta seda üldse lõpetab, jättes mitmetuhandelise teadlastearmee ilma tööta. Konkreetsemad on saksa filosoofi Max Bense ja tema kaastööliste otsingud «masinaloomingus» ja eriti olemasolevate maailmakirjanduse šedöövrite «parandamises» ja «täiendamises».

Stuttgardi küberneetik arutles niimoodi: kõik inimesed on inimesed ja sellistena on neil kõigil puudusi, ka kõige geniaalsematel. Luues oma teost pole ühelgi kunstnikul võimalik iseennast täielikult väljendada, projitseerida lõuendile või paberile ainult oma «mina», kuna ta elab ühiskonnas ja loomulikult absorbeerub ühiskonna või üksikute indiviidide vaimu mingis vormis.

Max Bense instituudis tehakse erilaadset kirurgilist operatsiooni: kunstnik püütakse oma aja ühiskonnast eraldada, tema isiksus nagu mehhanism kruvikeste kaupa lahti lammutada ja siis uuesti luua tema «tõelised» teosed. Eespool toodud põhjusel pole inimesed muidugi võimelised sellist operatsiooni tegema. Seda teeb arvutusmasin, halastamatu, pattudeta, eksimatu.

Stuttgardis võeti käsile Edgar Poe' «Kaarna» kahe esimese salmi esialgne (autori-) «variant». Analüüsinud poeedi teose üldist meeleolu, uurinud Edgar Poe' artiklit «Kompositsiooni filosoofia», tuldi Stuttgardi instituudis järeldusele, et sellel «variandil» on vähe ühist «algupärandiga», kuna Edgar Poe, söandamata lõhkuda oma aja eelarvamusi rütmi, riimi, stiililiste figuuride, kirjavahemärkide jms. osas, oli tahtmatult oma mõtet aheldanud. Bense kaastöötajate poolt juhitud arvutusmasin «vabastas» luuletaja teose klassikalisest vormist.

Niisiis, masinasse pandi programm, mis sisaldas sõnatagavara, meeleolude graafiku, rütmiliste modifikatsioonide graafiku ja... saadi «algupärand».

Saamata rahuldust Edgar Poe' «parandamisest», võttis Bense käsile Wolfgang Goethe, püstitades õilsa eesmärgi vabastada ka tema klassikalisest vormist ja teistest eelarvamustest. Lähemas tulevikus ootab inimkonda meeldiv üllatus — «Fausti» «algupärand». Ajakirjas «Augenblick» on avaldatud katkend (vana ja uus) tragöödia esimesest osast:

FAUST
Eks ole, vahemaa on imepikk!
Mu kallis sõber, meile minevik
on seitsme pitseriga raamat praegu.
Mis ajastute vaim näib mõnele,
eks need vaid enda vaimust konele,
mis peegeldavad möödaläinud aegu.
On tihti lausa rist ja võtab isu
see puine, surnud, kopitanud foon:
üksainus kolikamber, pühkmerisu,
heal juhul «pea- ja riigiaktsioon»,
paar toredat «pragmaatilist» maksiimi,
kui kenasti kõik nuku suus läeb riimi.

WAGNER
Kuid ilm? Kuid inimvaim ja süda! Eks
meil tarvis nende olu teada püüda!

FAUST
Jah, mida keegi kutsub teadmiseks!
Kes last võib õiget nime pidi hüüda?
Kui vahel leidus vaim, kes tõde tundis,
ja kohtlaselt maailma õpetas,
mis tulvav süda avaldama sundis,
ta ikka tuleriidal, ristil lõpetas.*)

Meie ees on üks tähtsamaid dialooge, mis on vajalik Fausti isiku ja Goethe maailmavaate mõistmiseks. Niimoodi näeb välja uus variant:

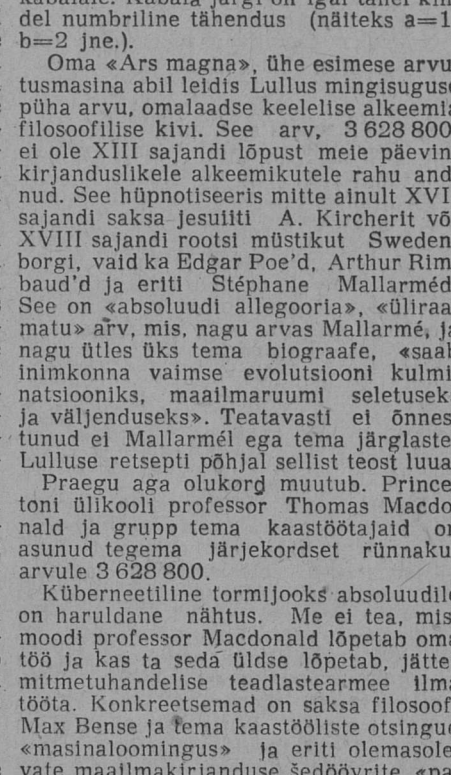
Nende inimeste
Ajastute vaim Faust ristil lõpetas
südame
Inimsüdame igavene
mõistatus
tuleriidal
Wagner
F ristil nad rääkisid lausa ristil
tuleriidal Faust Wagner Wagner
A maailma
tarvis
U Wagner teada püüda olu
ajastu
S Wagner ajastu Wagner
Wag ner
T peegeldavad aegu kunstniku
silma läbi
Faust Faust

Bense teooria järgi on luuletaja töö analoogiline tõlkija tööga, kes püüab ühes keeles edasi anda teises keeles kirjutatud teose iseärasusi. Kuid ilukirjanduse tõlkijal (eriti luuletuste tõlkijal) õnnestub parimal juhul anda edasi ainult teose iseloom ja võimalikult vähe muuta mõtet. Tõlke järgi, kui hea see ka poleks, ei saa lugeja muidugi täielikult otsustada teose väärtuste ja puuduste üle. Niisamuti on lugu luuletajaga, eriti

(Järg 4. lk.)

*) A. Sanga tõlge.

Nõukogude raamatuillustratsiooni näitus

15. augustil avati Tartu Kunstnike Majas nõukogude raamatuillustratsiooni näitus, mis on organiseeritud NSV Liidu Kultuuriministeeriumi Kunstinäituste ja Panoraamide direktsiooni poolt seoses 1964. aastal toimunud juubeliga «300 aastat vene trükikunsti». Eksponeeritud on üle 400 töö 30 autorilt, sealhulgas V. Favorskilt, D. Smarinovilt, D. Dubinskilt, F. Konstantinovilt ja arvukalt teistelt liiduvabariikide kunstnikelt.

Pildil (vasakul): T. Ivanitskaja (Moskva) illustratsioon B. Brechti näidendile «Ema Courage ja tema lapsed» (linoollõige, 1960). Paremal: E. Los, G. Jakubeni (Minsk) — illustratsioon valgevene muinasjutule «Kuldõunake» (linoollõige, quašš, 1961).

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 32, 33)

Ja siis tuli Luther-Stadt Wittenberg...

KAAREL IRD

Üks vanainimeslikult virisev ja iriseva alltekstiga reisirahajutt

Kollokviumi kõik ettekanded ja neile järgnenud vaidlused olid omamoodi huvitavad ja väärtuslikud kindlasti üsna tähelepanelikku uurimist, mida saab teha, kui nad ükskord trükis on avaldatud. Seni aga tahaksin puudutada mõningaid neid küsimusi kollokviumilt, mis on ka meie ajakirjanduses viimastel aastatel vaidluste ja mõttevahetuste põhjustajaks olnud.

Esimene selline küsimus oli Felsensteini ja tema töö täpne koht tänapäeva ooperikultuuris. Felsenstein ise ei ütle muidugi kusagil, et tema on ainuke ooperiteatritark tänapäeva maailmas. Ta on selle ütlemiseks liiga vanamoeliselt korrektne ja härrasmehelikult viisakas. Küll aga kipuvad seda ütlema mõningad tema agarad jüngrid. Ja niivõrd agaralt, et isegi Felsensteinil endal tuli neid mitmel puhul kollokviumi käigus korrale kutsuda. Asja tuum aga seisneb vist siiski selles, et peale Walter von Felsensteini ooperikunsti, mille kunstilises kreedos on esikohal sõna «teater», on veel «La Scala» ooperikunst, mida võiks väljendada sõnaga «laul», veel õigem sõnadega «bel canto». Meil, väga paljudel Nõukogude teatritegelastel, oli soodne võimalus just enne seda kollokviumi näha Moskvas nii «La Scalat» kui ka «Komische Operit». Tõsi küll, esimest tõttasid vaatama kõigepealt kõik meie lauljad, siis dirigendid ja lõpuks ooperiteatrite näitejuhid ikka ka. Teist teatrit tõttasid vaatama esmajoones kõik näitejuhid ja kriitikud, siis dirigendid ja lõpuks nende sekka ikka ka mõni üksik laulja. Mulle isiklikult on Felsensteini kui muusikalavastaja esteetilised seisukohad ja tema interpreteerimiskunst väga hingelähedased. Kuid mul on ooperietendustel ja proovidel nii mõnigi kord meelde tulnud Stanislavski «Minu elust kunstis» ka see lehekülg, kus ta räägib Verdi kaasaegse itaallasest tenori Tamagno hääle ilust ja omapärasest emotsionaalsest võlust, mis sellel häälel oli, tänu tema puhtvokaalsele ilule ja jõule. Walter von Felsenstein ise hindab väga kõrgelt Stanislavski näitejuhitööd ooperikunsti reformeerijana. Seda tunnustust väljendas ta veel kord avalikult Stanislavski poolt lavastatud «Jevgeni Oneginile», mida hiljuti Berliinis näitas Moskva Stanislavski- ja Nemirovitš-Dantšenko nimeline Ooperiteater. Kuid kas muutuks inimkonna ooperi- ja muusikakultuur sõna kõige laiemas mõttes sellest rikkamaks, kui ühel päeval näiteks Berliini Riigiooper ja Koomiline Ooper muutuksid teineteise sarnaseks, või mis on veelgi halvem, kui «La Scala» ja «Komische Oper» muutuksid teineteise sarnaseks. Muide, kui mul Nõukogude delegatsiooni liikmena kollokviumi viimasel päeval tuli sõna võtta, siis ei saanud ma ka seal seda mõtet ütlemata jätta.

Walter von Felsenstein on kahtlemata tänapäeva maailma üks suurimaid ooperilavastajaid. Seda tunnistasid ka kõik kollokviumist osavõtjad, «werktreu» interpretatsioon ja kas saabki olla üldse mingit igavesti ja alatiseks kõikidest aegadest ülelatuvat «werktreu» interpretatsiooni? Et saavutada seda «werktreu» interpretatsiooni, alustab Felsenstein alati sellest, et ta teeb kõikidele vanadele ooperitele uue tõlke. Tõlkimine ei ole mitte kunagi mingi objektiivne apoliitiline protsess. Enamikul sõnadel on palju vasteid. Ja realist valib teise vaste kui idealist, naturalist teise vaste kui romantik. Jah, Felsenstein on materialist, realist. Ta teeb kõikidele minevikus tõlgitud ooperitele oma teatri jaoks uued tõlked. Just sellest uuesti tõlkimisest algabki tema juures ooperi «werktreu» lahendus. Kuid samal ajal, kui Felsenstein kulutab palju energiat ooperite senisest hoolikama ja originaalile lähedasema tõlkimisega, avaldas Berliini Riigiooperi juht, suurepärane muusikamees Hans Pischner oma kollokviumi ettekandes arvamust, et televisioon ja raadio teevad klassikalised ooperid laiale teatripublikule varsti nii tuttavaks, et neid pole siis üldse vaja tõlkida, vaid on võimalik ette kanda originaalkeeles. Kui see nii on, siis on kogu see määratu suur vaev, mis Felsenstein kulutab klassikaliste ooperite uuesti tõlkimiseks, niisuguune asi, mille kohta üks vanaaja tark on öelnud, et see on üks tühi töö ja vaimu närimine. Muidugi, Pischner seda nii lausa välja ei öelnud, kuid see seisukoht kasvab ise välja Berliini

teks Berliini Riigiooper ja Koomiline Ooper muutuksid teineteise sarnaseks, või mis on veelgi halvem, kui «La Scala» ja «Komische Oper» muutuksid teineteise sarnaseks. Muide, kui mul Nõukogude delegatsiooni liikmena kollokviumi viimasel päeval tuli sõna võtta, siis ei saanud ma ka seal seda mõtet ütlemata jätta.

Walter von Felsenstein on kahtlemata tänapäeva maailma üks suurimaid ooperilavastajaid. Seda tunnistasid ka kõik kollokviumist osavõtjad, kuivõrd neist keegi üldse kedagi teist peale iseenda tunnistada suutis... Kuid näib, et ka Felsensteini ähvardab see oht, mis on tabanud paljusid teisigi suuri avastajaid ja reformaatoreid, kui nad hakkavad lõpuks ise uskuma, et nad on leidnud selle «tarkade kivi», mis lahendab kõik probleemid. Muide, ka meil Eestis oli neid, kes peale Felsensteini etenduste esmakordset nägemist tulid välja deklaratsioonidega, et see ongi see ainuke õige tänapäevane muusikateatri tegemine.

Felsensteini üks tähtsamaid põhiteese on, et ta püüab alati anda «werktreu» lavastuse. Kuid mis on «werktreu» interpretatsioon ja kas saabki olla üldse mingit igavesti ja alatiseks kõikidest aegadest ülelatuvat «werktreu» interpretatsiooni? Et saavutada seda «werktreu» interpretatsiooni, alustab Felsenstein alati sellest, et ta teeb kõikidele vanadele ooperitele uue tõlke. Tõlkimine ei ole mitte kunagi mingi objektiivne apoliitiline protsess. Enamikul sõnadel on palju vasteid. Ja realist valib teise vaste kui idealist, naturalist teise vaste kui romantik. Jah, Felsenstein on materialist, realist. Ta teeb kõikidele minevikus tõlgitud ooperitele oma teatri jaoks uued tõlked. Just sellest uuesti tõlkimisest algabki tema juures ooperi «werktreu» lahendus. Kuid samal ajal, kui Felsenstein kulutab palju energiat ooperite senisest hoolikama ja originaalile lähedasema tõlkimisega, avaldas Berliini Riigiooperi juht, suurepärane muusikamees Hans Pischner oma kollokviumi ettekandes arvamust, et televisioon ja raadio teevad klassikalised ooperid laiale teatripublikule varsti nii tuttavaks, et neid pole siis üldse vaja tõlkida, vaid on võimalik ette kanda originaalkeeles. Kui see nii on, siis on kogu see määratu suur vaev, mis Felsenstein kulutab klassikaliste ooperite uuesti tõlkimiseks, niisuguune asi, mille kohta üks vanaaja tark on öelnud, et see on üks tühi töö ja vaimu närimine. Muidugi, Pischner seda nii lausa välja ei öelnud, kuid see seisukoht kasvab ise välja Berliini

(Järg 4. lk.)

Kauni programmeerimine

(Algus 3. lk.)

Goethe mastaabiga luuletajaga. Sügavalt originaalsena oma mõtteis ja tundeis, intensiivset vaimuelu elava inimesena oli luuletaja sunnitud oma teose justnagu tõlkima keelde, mis on teda ümbritsevatele inimestele arusaadav. Luuletaja oli sunnitud kasutama luulevormi, süntaksi jms. igavesi konventsionaalsusi. Selle tulemusena ei kukkunud välja originaalne teos, vaid mingisugune konglomeraat. Lähemas tulevikus on lugeja silme ees uus kompaktne «Faust», ta võib enesesse ammutada selle tragöödia vaimu ja selle ammendada, ütleme, mitte ühe kuuga, vaid kahe tunniga.

Kui jätta kõrvale filosoofiline alus, siis erinevad «uue» Edgar Poe' ja Goethe näited vähe abstraktsete ja konkreetsete luuletajate exercise'idest.

*

Bense järgi ei looda ilu mitte inspiratsiooni ega emotsiooni abil, vaid rangelt määratletud intellektuaalse pingutusega. Järelikult ei erine esteetiline protsess põhiliselt millegagi teistest looduses toimuvatest protsessidest. Selle seadusi on täiesti võimalik välja arvutada.

Palju aastasadu kunsti ümbritsenud romantiline oreool on kujunenud ainult seetõttu, et teadus jäi kunstist pidevalt maha. Bense arvab, et mineviku kunstnike, selliste nagu Leonardo da Vinci, Rembrandt, Beethoven jmt. matemaatikaalane ettevalmistus oli võrreldamatult parem kui nende kaasaegsetel teadlastel. Seepärast tundus kunstiteos seletamatu nähtusena, kunstnik aga kõrgemat liiki olevusena.

Filosoofia ja matemaatika arengu tulemusena XX sajandil läks romantiline oreool järk-järgult üle teadusele. Meie sajandi alguse kunstikoolkonnad ja -suunad ainult kinnitavad seda tõde: nii futuristid ja kubistid kui ka dadaistid ehitasid oma teooriad üles ranges vastavuses füüsika, matemaatika ja psühholoogia uusimate saavutustega. Olukord pole muutunud ka meie päevil. Endast lugupidaval modernistil, kes töötab ükskõik millises kunstižanris, on tingimata varuks kümmekond tarka teaduslikku terminit, mille intellektuaalne sära varjab tema tihtipeale kehvi ja igavaid teooriaid.

Praegu on USA-s, Jaapanis, Brasiilias ja Saksa FV-s mitmeid uurimisinstituute, mis töötavad otseselt kunstliku kirjanduse «tekstide» kallal. Paljud kirjandusteadlased arvavad, et poeedi töö on analoogiline matemaatiku või füüsiku tööga. «Poeet muutub teadlaseks, eksperimenteerides keelega nagu matemaatik võrranditega», kirjutab tuntud kritik D. Hasselbat raamatus «Tänane lüürika».

Alus loomingu matemaatilise teooria loomiseks oli ilmselt olemas. Ja ei kestnud kaua, kuni selline teooria ilmuski — Max Bense raamat «Kauni programmeerimine». Mis sundis Benset, filosoofi ja matemaatikut, asuma talle üldiselt võõraste probleemide kallale? Rahulolematus tavalise, «inimliku» kirjandusega. Seda rahulolematust väljendab ta üsnagi järsult: «Böll või Courths-Mahler viivad välja ühte punkti: kas Hans saab oma Grete. Seda nimetatakse «sisuks». Sisu võin ma leida iseseisvalt, otsimata abi kirjanduselt. Mind ei huvita, kas Hans saab oma Grete, mind huvitab, kas mina saan oma Grete ... ja mulle pole vaja kirjandust.»

Edasi kuulutab Stuttgardi professor, et kirjandust pole vaja ka sellepärast, et arvutusmasinate praeguse taseme juures võib luuletusi ja romaane saada kunstlikul teel.

Oma positsiooni selgitab Bense järgmisel moel: «Midagi on teha vaja mitte keele sees, vaid keelega. Proosa ja poeesia on mõisted, mis näitavad, mida võib teha keeles, nende vormid on tundud ja ette antud. Tekst on midagi niisugust, mida võib teha keelega, keelest. Keele piirides tehtul on semantiline tähendus. Tekstil on statistiline tähendus.» Bense arvates on ainult formalistidel õigus loovate inimeste nimetusele ... Tõelised kirjanduszanrid pole mitte jutustus, romaan ja luuletus, vaid «konstellatsioon», «struktuur», «diagonaal», «kardiogramm», «kontuur» jne.

Bense jaoks pole värv, vorm, heli ja sõna rohkem kui märk, teatud hulga informatsiooni kandja. Sellest seisukohast lähtudes on üle poole sõnadest keeles kasutud, kuna nad ei sisalda printsipiaalselt uut informatsiooni. Tegelikult ei tule keeles iga tuhande sõna kohta rohkem kui sada sellist sõna, mis kannavad informatsioonilist koormust. Ülejäänud üheksassajas sõnas sisalduvat informatsiooni võib saada erisuguste matemaatiliste operatsioonide abil sajast sõnast. Niisamasugune lugu on tähtede ja silpidega. Lugemisel, eriti detektiivromaanide lugemisel me neelame alla enamiku sõnalõppudest, sufiksitest, sageli neelame alla sõnad, laused ja isegi terved lõigud. Meie elu on liiga kiire, et detailselt igasse sõnasse tungida. Informatsioonilise esteetika selle seisukoha järgi oleks «uue» kirjanduse heaks näiteks tsitaat Ilfi ja Petrovi «Kuldvasikast»:

«V. üür. üks. int. poism. il. tub. k. mug. ja vaat. mer.», mis tähendab: «Välja üürida üksikule intelligentsele poissmehele ilus tuba kõigi mugavustega ja vaatega merele.»

Bense toetub Wittgensteini «Loogilis-filosoofilise traktaadi» seisukohale, mille järgi «iga elementaarset fakti väljendatakse elementaarse lausega, iga keeruline lause on elementaarsete summa.» See, et kindel sõna tähistab kindlat eset või olukorda või abstraktset mõistet, on ainult erijuhus sõna ja tegelikkuse võimalikest suhetest. Näiteks on täiesti tõepärane lause «Kapp seisab nurgas». Wittgensteini järgi on niisama tõepärane lause «Nurk seisab kapis». See viimane, terve mõistuse seisukohalt mõttetu lause väljendab tegelikkust, mida meie meeled vastu ei võta, kuid mis matemaatilisele analüüsile on täiesti kättesaadav. Informatsioonilisele esteetikale vastavalt on lausel «Nurk seisab kapis» suurem väärtus kui lausel «Kapp seisab nurgas», kuna ta annab printsipiaalselt uut informatsiooni. Kõige väärtuslikum esteetiline teade peab olema võimalikult kaugel tõepärasusest ... Kui arutleda matemaatiliselt, siis konstrueerib kunst sadade ja tuhandete maailmade mudeleid, millest meie meeled võtavad vastu ainult ühe — kolmemõõtmelise maailma. Kusagil kõigi nende maailmade tsentris on absoluut, ja kunstiteost, mis on absoluudi mudeliks, iseloomustab Raimundus Lulluse arv.

Niisiis on «keele alkeemia» meie päevil täiuslikumal kujul uuesti sündinud.

Vaatamata kogu oma aplombile ja suurelistele lubadustele pole Max Bense siiani oma «elektron-kaastöötajate» abil loonud midagi seesugust, mis väärikstähelepanu. Mõningat edu on ta siiski saavutanud. Peale problemaatilise «klassikute parandamise» on Bense ära teinud töö masinatekstide valmistamisel — see on huvitav ja paljuski tähelepanuväärne. Selle töö resultaadiks on kaks kogumikku: esimene ilmus kui kellegi Ulrich Krause värsiraamat, teine ilmus pealkirja all «Elektronpoeesia». Need kogumikud on teineteisest järsult erinevad. Kui M. Krause teos sisaldab täiesti mõistetavaid ja sageli üpris realistlikke luuletusi, siis «Elektronpoeesia» meenutab mingisuguse formalisti järjekordset kogumikku. Muuseas, mõnda aega ei andnud Max Bense saladust välja. Ulrich Krauset peeti nooreksluuletajaks, kes avaldas oma esimese raamatu. Krause raamat kutsus esile laialdase vastukaja. Esimesel pilgul hämmastasid Krause luuletused teemade mastaabilisuse, sõnavararikkuse, tunnete peenusega. Kuid oh häda ..., mõne aja pärast ilmnes, et kogu sellel hiilgusel on kunstlik iseloom.

Kuidas õnnestus Max Bensel luua sellist tõepärast kogumikku? Professor ja tema kaastöötajad uurisid põhjalikult populaarsuse võitnud kaasaegsete luuletajate sõnavara. Seejärel koostati luuletuskogudes kõige sagedamini ettetulevate sõnade nimestik. Näiteks sellise nimisõnade sari: 1. Kosmos. 2. Taevas. 3. Sputnik. 4. Maa. 5. Maailm. 6. Kuu. 7. Veri. 8. Aatom. 9. Süda. 10. Päike. 11. Radar. 12. Kvandid. 13. Harf. 14. Pilvelõhkuja. 15. Laos. 16. Täht. Jne. Vastaval meetodil valiti välja ka verbide ja omadussõnade kontingent. Sellest sõnamaterjalist valmistas masin viis tuhat suurepärast metafoori. Sellise metafooride loomise retsept on üsna lihtne. Võetakse kaks nimisõna. Esimene pannakse nimetavasse käändesse, teine omastavasse. Seejärel vastupidi: taeva veri, vere taevas, südame harf, harfi süda, kvandi päike, päikese kvant, pilvelõhkuja, süda, südame pilvelõhkuja, mere veri, veremeri jne. Valitakse välja ka rida eredaid kohanimesid: 1. Kilimandžaaro. 2. Sierra Nevada. 3. Saint Paul de Loanda. 4. Jokohama. 5. Orinoco. Isegi kõige kulunumaid kujundeid ja väljendeid — «prosaisme», «poetisme» ja «truisme» — võib kergesti uuendada. Tänapäeval ei kasuta ükski endast lugupidav luuletaja sedaliiki «šedöövreid», nagu «kaamel — kõrbelaev», või «armastus paneb vere kihama». Kui aga teha väikene ümberpaigutus, kõlab efektselt ning originaalselt: «laev — kaameli kõrb», «kõrb — laeva kaamel», «lained on armastuse veri», «armastus on lainete veri» ...

Kombinatsioonimeetod annab loendamatul arvul võimalusi.

*

Innustatuna elektronkombinatoorika edusammudest, üldistas Max Bense oma mõtted ja tegi kirjandust tervikuna puudutava äärmusliku järelduse.

Kuna Max Bensele tavaline kirjandus, üksikud erandid välja arvatud, ei kujuta endast erilist väärtust, mida ta siis meie elektroonika- ja kosmosesajandil kirjanduse pähe välja pakub? Ennekõike rajas Bense mitmed uue esteetika põhiseisukohad. Mõnda neist me juba eespool puudutasime. Ilu mõiste, mille ümber kunstnikud on sajandeid lahinguid löönud, langeb ära, kuna sümmeetria on vaid erijuhtum asümmeetriast, mõte — mõttetusest, tonaalsus atonaalsusest jne. Kunstist kui maailma ja inimese tunnetamisest, loomingust kui vaimsest substantsist, andest, tundest ja mõttest pole muidugi sõnagi.

Max Bense ei rahuldunud ühegi «keele sees tehtud» teooriaga. Kuid on olemas eeskujusid «keelega» tehtuist: keskaegsed pangrammatilised värsid, Novalise «grammatiline müstika», kaasaegsete avangardistide «grammatilised meditatsioonid ja molekulaarsed mudelid tähtedest». Peaasi on kujutada keele kui «lokaliseeritud substantsi» elu ilma seoseta reaalsusega, kujutada keele dünaamikat ja pulssi. Tavalised esteetikanormid langevad ära. Milline siis on esteetilise protsessi uus eesmärk? «Intensifikatsiooni» uue meetodiga saadud uus informatsioon. See on maagiline sõna, mis asendab kõike seda, milleks inimkonnale oli kunst.

«Intensifikatsioon» on mõiste, mida esmakordselt kunsti kohta rakendas Corbusier, põhjendades konstruktivismi arhitektuuris. Corbusier märkis, et kõnniteel seisva ja maja silmitseva inimese esteetilised tunded erinevad teravalt selle inimese omadest, kes sõidab autos 70-kilomeetrise tunnikiirusega. Auto aknast pole võimalik vaadelda ordinaalseid detaile, väikeste võlvide kaari jne. Kiiruse suurenemisel sulab enamik arhitektuurilisi kaunistusi üheks triibuks, seega arhitektuuriline keel muutub ääretult lihtsaks.

Bense viib selle teooria sõna otseses mõttes absurdini. Kaasakistuna kõne kiirusest hakkame me tema arvates üksikut sõna tähena, lauset aga sõnana tajuma. Nii juhtub seetõttu, et kõnekeel sulab kokku, sõnade vahele ei jää pausi, kui me aga loeme väikest lõiku, eriti ajalehes, valime automaatselt välja paar sõna esimesest reast, siis teisest, kolmandast ja ... pigistame välja terve lause.

Kogumikus «Elektronpoeesia» soovitab Bense järgmisi väljendusi, mida ta nimetab kiirendatud tulevikukeele «elektronismideks»: «Roostene sälk õhtu rohelisel segmendil», «juhuse soojus voolab obsidiaantassist» jne. Neid mõttetuid kombinatsioone soovitatakse võtta kui üksikuid sõnu, millest igaüks väljendab praegu veel ähmast ühetähenduslikku mõistet. Sellistest «elektronismidest» soovitab Bense luua uue keele ... Seejuures ei püüa ta sugugi tungida nende sõnade ja lausete mõttesse. Neid tuleb vastu võtta intuitiivselt, võimaluse korral nende ebatavalisust, hoogsust, põimumise intensiivsust, nende tekitatud muusikaliste või värviassotsiatsioonide eksootilisust nautides, nautida neid nii, nagu kirjanik-fantast naudib väljamõeldud planeedi floorat ja faunat. Selline «tekst» eksisteerib juba autorist sõltumatult ja kujunemisprotsessis töötab välja omaenese seadused ...

*

Me tegime väikese ekskursiooni automaatkirjandusse ja elektronpoeesiasse. Viimasel ajal on hakatud epiteeti «küberneetiline» lisama kõige ootamatumatele objektidele. On olemas küberneetiline muusika, maalikunst.

Strukturaalsel analüüsil võib olla mingisugune mõte — äärmisel juhul lingvistidele ja simeootikutele. Ent ebateaduslike ersatside loomine kirjanduses ei ole millegagi õigustatud, veelgi vähem on õigustatud visad püüded neid tsivilisatsiooni uusima saavutusena esitada.

Lühendatult ajakirjast «Inostrannaja Literatura»

ORKESTRIJUHID HIIUMAAL

Puhkpilli- ja rahvapilliorkestrite juhtide vabariiklikust seminarist osavõtjad tegid möödunud nädalavahetusel kontserdimatka Hiiumaale, kus nad andsid toreda kontserdi «Sõpruse» kolhoosi heinatöö lõpupeol. Vastuvõtt oli soe ja südamlik; puhkpilliorkestrilt (juhatasid J. Kääramees ja H. Orusaar) nõuti lisapalu.

Kuna Hiiumaal puudub rahvapilliorkester, pakkus ka see kollektiiv suurt huvi. Dirigeerisid vaheldumisi U. Veenre ja seminarist osavõtjad. Veel oli kontsert Kassari kolhoosis ja Putkaste sovhoosis.

Pildil (ülal): Rahvapillimängijad. Esiplaanil kandlesolist Els Roode; (vasakul): pererahva poolt esines «Torupilli-Sass» — Aleksander Maaker.

Kujutava kunsti kaugõppekursus

Tartu Riikliku Kunstimuuseumi kujutava kunsti kaugõppekursusel õppijate arv on kasvanud 273-ni. Neist on algkursusel 184, keskkursusel 74 ja kõrgemal kursusel 15 inimest.

Kursus on lasknud välja juba 2 lendu kokku 8 lõpetanuga. Tuleva aasta jaanuaris, talvise, nn. põhiseminari ajal lõpetab kolmas lend. Seekord on lõpetaja kandidaate üheksa.

Käesolev õppeaasta hakkab varsti lõpule jõudma. Kursuse suviseminar on samuti juba seljataga. Tänavu toimus see Pühajärvel. Osavõtjaid oli 61 inimest. Töö toimus kahes rühmas. Kumbki rühm töötas ühe nädala. Esimest rühma juhendas kunstnik L. Saarts, teist kunstnik S. Jõgever.

1. oktoobril algab kujutava kunsti kaugõppekursusel uus õppeaasta. Õpilaste vastuvõtt on 1. septembrist 1. oktoobrini. Võtame vastu kõiki, kes soovivad, alates 17. eluaastast, vähemalt algharidusega. Õppetöö kulgeb peaasjalikult kirjalike retsensioonide kaudu. Selle kõrval viiakse läbi kaks korda aastas, talvel ja suvel, seminar. Kursusel õpetame joonistamist, akvarelli, õlimaali, kirjaõpetust ja plakatikujundust. Lisaks neile peetakse talvisel seminaril loenguid marksistliku esteetika, kunstiajaloo, plastilise anatoomia, perspektiivi ja maalitehnoloogia alalt. Õppida soovija peab esitama kursuse juhatajale avalduse, mille põhjal ta saab informatsiooni ja algkursuse programmi. Kui õppija ei soovi alustada algkursuse esimesest ülesandest, võib ta taotleda katsetöö sooritamist. Kursuse õppemaks on 12 rbl. aastas, peale selle tuleb tasuda 1 rbl. 50 kop. iga retsensiooni eest. Õppeaeg kestab kursusel 5 aastat. Täiendavaid andmeid saab Tartu Riiklikust Kunstimuuseumist Vallikraavi t. 14, tel. 25-21.

E. Maaser,
kursuse juhataja

FESTIVALILE MONGOOLIASSE

Möödunud nädalal sõitis Noorsoo Kultuuripalee naisansambel «Kaja» Hans Hindpere juhatusel Barnauli, kus võetakse osa Nõukogude Liidu delegatsiooni koosseisus mongoolia ja nõukogude noorsoo festivalist.

E. Loot

JA SIIS TULI LUTHER-STADT WITTENBERG ...

(3. lk. järg)

Riigiooperi praktikast, kus praegu juba mängitakse «Cosi fan tuttet» itaalia keeles. Tähendab, et ooperi juures sisu õige, realistlik, autoripärane lahendamine ei olene mitte ainult sõna tõlkimise täpsusest; võibolla on vanade klassikaliste ooperite juures sõna mõnikord kõige viimasejärgulisema tähtsusega. Ja küllap siin ongi põhjus, miks Felsensteini vastu astusid ettekandele järgnevas diskussioonis ikka ja jälle välja just muusikud.

Ühel omavahelisel jutuajamisel Felsensteiniga küsisid Nõukogude delegatsiooni liikmed, miks dirigent Kurt Mazur ei tööta enam alaliselt Felsensteini juures. Felsenstein andis Kurt Mazurile kui ooperidirigendile väga kõrge hinnangu ja avaldas lootust, et K. Mazur pöördub kord ooperiteatrisse tagasi. Kollokviumi viimasel päeval läks ühe viimase sõnavõtjana vulti Kurt Mazur ja nõudis, et ooperiteatris peaks lauljate suhtes pearõhu siiski asetama laululisele küljele, ja seda isegi siis, kui tuleb teha mõningaid kompromisse kujude intellektuaalsel lahtimõtestamisel. Ja kõigile oli selge, et Kurt Mazur kaitses just seda lauljatüüpi, keda Felsenstein põlastavalt nimetab «vokaalidioodiks».

Kongressist osavõtjail oli võimalus näha ka kaht Felsensteini lavastust — «Othellot» ja «Hoffmanni lugusid». Kui viimase puhul olid peaaegu kõik kollokviumist osavõtjad ühel arvamusel, et see on lavastajatöönа maailma mastaabis suursaavutus, kuigi mõned muusikamehed olid ka selle puhul pahased, et populaarne «barkarool» kui muusikaline number on mitmeks lõiguks ära hakitud, siis «Othello» puhul oli proteste juba palju enam. Ja näib, et protestijatel on omajagu õigus. Kas on siiski õige näiteks Verdi «Othellos» Desdemona ja Othello I vaatuse duetti lahendada mitte kui vokaalset duetti vaid kui retsitatiivset dialoogi? Verdil on oma muusikaliste vahendite ja kujundite süsteem. Need võivad kellelegi meeldida või mitte meeldida, kuid nendega ei tohi talitada nii, et muusikalisest vormist jäävad järele varemed. Ja mulle tundub, et Stanislavski oma «Onegini», «Rigoletto» ja «Sevilla habemeajaja» lavastustes käib muusikaga märksa viisakamalt ümber kui Felsenstein «Othello» puhul.

Kahjuks ei jõudnud diskussioon neid probleeme siiski ammendavalt puudutada. Ja üks põhjusi oli siin lihtsalt selles, et kõnelused olid liiga erineval tasapinnal, nii nagu see alati juhtub ükskõik mis küsimuses, kui diskuteerima hakkavad «vaesed» ja «rikkad».

Saksa DV-s töötab tänapäeval 39 ooperikollektiivi — tähendab veidi üle 400 000 inimese peale üks ooperikollektiiv, kusjuures on ka selliseid ooperikollektiive, kes töötavad ühe katuse ja administratiivse ning kunstilise juhtimise all draamateatriga nagu «Vanemuises». Kuid Kanadas, kust kollokviumile oli saabunud üks esindaja, pole ühtki pidevalt töötavat ooperikollektiivi. Ja ei ole isegi mitte kõigis Lääne-Euroopa maades veel alaliselt töötavaid ooperiteatreid, samal ajal kui väikeriikide hulka kuuluvas Bulgaarias on neid 6. Või niisugune fakt. Samal ajal kui Berliini Riigiooper esitab «Cosi fan tuttet» itaalia keeles, rääkis üks noor Prantsusmaa mees, et nemad olid sunnitud «Cosi fan tuttet» mängima mitte ainult prantsuse keeles, vaid isegi kaasaegses kostüümis. Ja pidid seda ainult sellepärast nii tegema, et sellisel kujul ooperiteatrit teha mingilgi määral vastuvõetavaks tänapäeva prantsuse noortele. On selge, et niisuguse olukorra juures, kus ühed maad astuvad alles esimesi samme ooperikultuuri loomiseks või teised selle laiadesse massidesse viimiseks, ja kolmandad mõtlevad, kuidas oma maailma ooperikultuuri tipus olevat ooperikunsti veelgi kõrgemale viia, on päevamured erinevad ja ei saagi toimuda päris tõsist diskussiooni võrdsete vahel. Seepärast tõusid kollokviumil ikka ja jälle probleemidena üles niisugused mured, mis on kõige ühisemad.

Üheks niisuguseks oli üldine hädaldamine vokaalse kultuuri languse pärast, mis Kesk-Euroopa maade laulupedagoogide kinnituse järgi seal õige halvas seisukorras olevat ja eriti selletõttu, et viimasel ajal on väga haruldaseks jäänud looduslikult orgaaniliselt õigesti laulvad ja hingavad inimesed. Kui aga kuuled selliseid jutte, tekivad paratamatult mõtted, kas ei ole Felsensteini ooperitöö populaarsuse üks suuri põhjusi tänapäeval veel seegi, et tema teatris rohkem kui kusagil mujal kompenseerib vokaalseid puudujääke laulvate näitlejate meisterlik mäng. Ja küllap see ikka ka nõnda on, et kui sul ooperilavale pole panna niisuguseid ooperilauljaid nagu Milaano «La Scalas», siis olgu sul vähemalt selliseid ooperinäitlejad ja -lavastajad, nagu seda on Felsensteinil. Ja see ongi vist ainuoluline, millega — kaardimoori sõnu tarvitades — selles küsimuses «süda rahule jääb».

Kui aga küsimust ainult sellisel näol lahendada, millest siis ikkagi Felsensteini ooperiteatri tohutu rahvusvaheline autoriteet ja populaarsus? Nähtavasti peitub peapõhjus siiski Felsensteini muusikateatri erilises rahvalikkuses. Ei ole tänapäeval peaaegu ühtegi teist ooperiteatrit maailmas, mida külastaksid nii laiad rahvamassid, et üks lavastus samade solistide koosseisuga võiks kümneid aastaid repertuaaris püsida. Senini peamiselt ainult rikastele ja asjatundjatele määratud aristokraatne ooperikunst hakkab ka kodanliku maailma klassikalistel ooperimaadel üha enam demokratiseeruma. Ja see on niisugune protsess, mida peab arvestama isegi maailma laulukunsti kants «La Scala». Seda rääkisid viimase Moskva-külaskäigu puhul «La Scala» juhid, kes olid sunnitud tunnistama, et publiku demokraatlikuks muutumise tõttu ei ole isegi «La Scalas» enam võimalik sellise «füüsilise ruumimahuga» (s. t. nii suure kõhuga) tenori nagu kas või Gigli esinemine ooperite südametemurdjate osades ...

Ja tõesti, mõelgem kord järele, kes on siis päris ooperipublik. See on ju ikka veel üsna väikesearvuline kogudus. Kui kas või meie maal teha statistikat, siis näeme, et üldine ooperikülastajate hulk on tänapäeval palju väiksem, kui külastajate hulk draamal, operetil ja balletil. Ja kui sellest hulgast jätta veel kõrvale need ooperikülastajad, kes jooksevad teatrisse lihtsalt mõnda järjekordset välissolisti kui eksootikat vaatama, siis jääbki järele see päris väike osa ooperipublikut, kes jaguneb omakorda veel kahte kategooriasse. Esiteks nendeks, kes ooperiteatris käivad kuulamas ilusaid hääli. (Täpsemalt — kõrgeid noote, mida neile võib ka veidi, nii umbes veerand tooni madalamalt lauldа. Imetlus, aplaus, lilled neilt ooperisõpradelt on ikka garanteeritud. Eriti kui lauldakse veel hästituntud ooperiaariaid.) Teiseks ooperipubliku põhikategooriaks, kahjuks aga veelgi väiksemaks, on tõelised hea muusika sõbrad. Nemad tulevad teatrisse ooperit kuulama. Nad kuulavad ooperit sagedasti kinnisilmi ja neid huvitab rohkem see, kuidas näiteks üks või teine dirigent ooperit interpreteerib, kui see, mis on laval silmaga näha.

Kui aga teatrisse tuleb tavaline teatrikülastaja, see teatrikülastaja, keda näiteks vene keeles nimetatakse «zriteliks», mitte «slušateliks», keda saksa keeles nimetatakse «der Zuschauer», mitte aga «der Zuhörer» ja keda eesti keeles nimetatakse pealtvaatajaks, siis see pealtvaataja hakkab teatris ka ooperit vaatama. Ja mida vähem ta on ette valmistatud tõsise muusika kuulamiseks, seda enam on ta ka ooperiteatris ainult vaataja, ja seda otsustavamaks muutub temale see, mis ooperilaval on silmaga nähtav. Ja ta naerab, kui üle korseti valguvate volüümidega küpsesse ikka jõudnud Butterfly laulab, et ta on «neljateistkümneaastane». Muide, selle teksti kohuldamist laulja eale ja vormidele tõelised ooperikunstnikud vajalikuks ei pea. Vastuolu laulja ja rolli füüsiliste omaduste vahel üht tõelist ooperikunstnikku ja tõelist ooperikuulajat ei häiri, nii nagu tõelist ooperipubli-

Karl Marxi tänavas Irkutskis

(Algus 1. lk.)

mujal. Siin tegutseb vanim Siberi kunstnik, Vene NFSV teeneline kunstitegelane Boriss Lebedinski, viimasel ajal olid personaalnäitused Vene NFSV teenelisel kunstnikul Vitali Rogalil, kelle initsiatiivil muide korraldati tsooninäitus «Sotsialistlik Siber», millest võttis osa 22 meie kunstnikku, Jevtihhi Konevil. Ivan Juškovil ja teistel. Viimasena, selle aasta maikuus, tutvustasime ulatuslikult Aleksandra Madissoni loomingut. Peale selle korraldasime näituse väga andeka kunstniku Aleksei Žibinovi töödest.

Fatjajev ladus mu ette hunniku näituste katalooge, igaühes ulatuslik eessõna ja reproduktsioone.

«Vaadake, see siin on Madissoni oma. «Pallase» lõpetanud eesti kunstnik. Elab siinsamas ümber nurga. Tahab eesti keelt rääkida, kardab, et unustab. Loeb valjusti eesti ajalehti... 66-aastane, kakskümmend viis aastat siin elanud. Evakueerus 1941. aastal Tartust, töötas Irkutskis kogu sõja aja TASS-i agitatsiooniakende plakatitöökojas. Aga minge, küll kuulete temalt endalt... Muide, fašistliku Saksamaa üle saavutatud võidu kahekümnendal aastapäeval korraldasime sõjaaegsete agitatsiooniplakatite näituse — Madissoni omi oli 200-st 70.»

Fatjajev andis veel ühe näituse kataloogi — nagu täiendavaks vastuseks küsimusele muuseumi fondide kohta. Pealkiri: «Irkutski Oblasti Kunstimuuseumile kingitud maalide ja graafika näitus».

Lugesin, et idee oli tekkinud õieti kümme aastat tagasi, kui muuseum pani välja Irkutski elanike erakogudest pärit teoste näituse. Juba siis olid paljud inimesed neile kuulunud kunstiväärtused muuseumile igaveseks kasutamiseks jätnud.

Edasi organiseeriti ekspeditsioon mööda Angara, Ilima ja Leena orgusid oblasti põhjapiirkondadesse. Muuseumi töötajad liikusid endisaegsete vene rändurite jälgedes, kes kolm sajandit tagasi siia oma esimesi asulaid rajasid. Leiti ohtralt vanu kunstiaardeid.

Kuulnud muuseumi kavatsustest, hakkas kingitusi hinnaliste kunstiteoste näol kokku voolama mitte ainult Irkutski, vaid ka Moskva, Leningradi, Kiievi, Novosibirski, Frunze, Krasnodari, Petrozavodski, Habarovski, Ulan-Udee, Tšitaa jt. linnade elanikelt. Moskva kollektsionäär F. Višnevski kinkis üle saja teose, sama palju Juli Nevzorov. Teoseid hakkas saabuma kunstnikelt... Üldse sai muuseum üle poolteise tuhande kunstieseme, millest seitsmes saalis eksponeeriti üle viiesaja.

Helises telefon.

«Just praegu,» ütles Fatjajev toru hargile pannes, «jõudis jaama vagun Eestist. Näitus on kohal.»

«Nii et...»

«Saalid puhtaks! Eesti tööstuslikku tarbekunsti oodatakse. Sellega on meil otse hädavajalik tutvuda, sest niisugust kunstiala meil millegipärast üldse pole, kuigi on tarvidus ja on ka võimalused».

ALEKSANDRA MADISSON *pani mind oma uues korteris laua taha istuma ja palus ära seletada, milleks inimene nii pika teekonna ette on võtnud. Vastasin: «Dekaad.»*

«Ja minu juurde tulite? Mis Eestis uudist? Kes siia sõidavad?»

Energiline küsimus järgnes küsimusele. Põlevast Tartust läbi põleva pommitatava Narva lahkunud naine, «Pallase» lõpetaja Arkadi Laigo jt. lennust (1927). Tundis Eesti kultuurielu ja inimesi üsna üksipulgi. Tahab, kui tervis vähegi lubab, kordki veel Tartut näha, ja Tallinnat, Lõuna-Eestit, põhjarannikut...

Ütles, et ei oska nagu õieti veel uskuda, et nüüd varsti-varsti sõidab suur tükk Eestimaad t e m a juurde — mitmekülgne vahetu elav valikkogu kõige uuemast kunstielust.

Aleksandra Madisson, temperamentne oma jutus, kinnitas, et eesti graafika näitusi ootavat Siber kärsitumalt kui midagi muud.

JAH, ON ERUTAV OMA LOOMINGUGA ESMAKORDSELT KELLEGI ETTE ASTUDA JA KORDUMATU ON TUNNE MIDAGI ESMAKORDSELT VASTU VÕTTA.

See vist on dekaadiootuse tuum nii Siberis kui Eestis.

Siberis töötava eesti kunstniku juurest lahkusin südaööl. Karl Marxi tänavale olid ilmunud dekaadiplakatid ja -afišid. Ja Lenini tänavale. Küllap kogu linna. Ja Bratskisse, Angarskisse... Tibutas vihma. Välja arvatud esimese päeva lämmatav kuumus, sadas kogu aeg, kui Irkutskis olin. Aga teati rääkida, et augusti lõpul ja septembris olevat Baikali kandis kuiv ja ilus — meeletult värvirikas.

ESTICA

Ajalehes «Sovetskaja Kultura» (nr. 96) on avaldatud T. Ivanova kirjutis «Tartu kohtumised» (alapealkirjaga «Mida ootavad vaatajad ekraanilt»). Artiklis refereeritakse mitmete filmisõprade arvamusi filmide ja nende linastamise praktika kohta. Siin tõuseb vana valus küsimus, miks mõned head filmid kaovad kiiresti ekraanilt. Vabariikliku filmilaenutuskontori Tartu osakonna juhataja E. Muna toodud andmed näitavad selle põhjuseks väikest külastajate arvu. Tehes kokkuvõtet erinevatest seisukohtadest märgib T. Ivanova, et ei saa nõuda kõigi kinokülastajate muutumist «raske» filmi austajateks. Järelikult eksisteerivad ka edaspidi seaduspäraselt filmid, mis on mõeldud «massilisele» auditooriumile ja filmid enam kvalifitseeritud vaatajate jaoks. Kuid kui filmide arv, mis on adresseeritud vaid «valitud» auditooriumile, üha suureneb, ent valitud auditoorium seejuures ei kasva, riskivad «raskete» filmide loojad sattuda tühjusse. T. Ivanova peab väga oluliseks väljapääsu leidmist tekkinud olukorrast, ja hindab väga tähtsaks vaatajate seesmiste kontaktide tugevdamist meie filmikunstiga.

Jutt oli multifilmidest

NSVL Kinematografistide Liidu multiplikatsioonifilmide komisjoni esimesel pleenumil, mida peeti Tallinnas kolm päeva, olid kõne all selle filmikunstiharu aktuaalsed probleemid. Kohal olid Moskva, Kiievi, Tbilisi ja teiste stuudiote esindajad, kus on viimasel ajal hakatud multiplikatsioonifilmide vastu huvi tundma. Komisjoni esimees filmirežissöör Fjodor Hitruk jutustas, et praegu töötab sellel alal üle 800 inimese ja ainuüksi kunstilisi multiplikatsioonifilme tehakse aastas ligi 50, peale selle veel populaarteaduslikke, tehnilisi jt. Järjest rohkem hakatakse mõistma, et multifilm pole üksnes lastele mõeldud kunstiliik ega tühine lõbus vahepala, vaid et tal võib olla suur tunnetuslik sisu. Tänast multiplikatsioonikunsti iseloomustab püüd tungida ühiskondlikesse probleemidesse, jõuda filosoofiliste üldistusteni. Multiplikatsioonifilmidele omistatavast tähtsusest kõnelevad viimasel ajal korraldatud rahvusvahelised festivalid. Käesoleval aastal Maias korraldatud festivalil paistsid Nõukogude multiplikatsioonifilmid silma oma mõtteselguse ja humanistliku sisuga. Kaasaegse kunstilise maneeri ja emotsionaalsuse poolest sai siin kõrge hinnangu meie lüüriline multiplikatsioonifilm «Aken». Ent nagu märkis F. Hitruk, hakkasid festivali rahvusvahelisel foonil silma ka meie multiplikatsioonifilmide nõrkused — dramaturgiline venitatus, kordamine ja selle seletamine, mis ei vaja seletamist. Kas poleks aeg kõrvale heita didaktilised järeldused? Meie ülesanne on äratada mõte ja seda suunata, las vaataja mõtleb ise edasi. Sageli on ka meie multifilmide kaasaegsus ainult väline, mille annab noor tänapäeva kunstnik; sisuks on aga vana skeem. Või siis vastupidi — sisu on kaasegne, kujundus aegunud.

Kaasaegne multiplikatsioonikunst püüdleb lakooniliselt väljendatud terava mõtte poole. Ikka tähtsamaks muutub neis autori isikupära, tema positsioon. Ja seepärast on vaja uute teemade otsinguid, katsetusi uutes žanrites.

Nii F. Hitruki kui ka N. Atamanovi (Moskva), N. Vassilenko (Kiiev), E. Tuganovi (Tallinn) sõnavõttudes avaldati pahameelt, et praegused eeskirjad ei luba multifilme teha niisugune pikkusega, nagu seda nõuab režissööri mõte, vaid see tuleb suruda ettenähtud meetrite normatiivi. Selline olukord on tõsiseks kammitsaks loomingulisele tööle.

Pleenumi ühel päeval tutvuti «Tallinnfilmi» nukufilmidega ja režissöör Elbert Tuganov andis ülevaate meie nukufilmide arengust. Ta toonitas, et nukufilmide tootmisse peaks suhtuma hoopis tõsisemalt ja looma selleks soodsad tingimused. Eelkõige aga tuleks eraldada kindel koosseis, keda keegi ei puudutaks, ja hoolitseda materiaal-tehnilise baasi eest.

Filmide üle järgnenud mõttevahetuses märgiti seda suurt progressi, mille «Tallinnfilmi» viimase aja nukufilmid on teinud «Peetrikese unenäoga» võrreldes. Üsna üksmeelselt tõsteti esile filmi «Viimne korstnapühkija», tunnustavalt kõneldi režissöör H. Parsi filmist «Operaator Kõps seeneriigis», kus on hästi tegutsema pandud nukud looduses. Mitmel puhul oli aga etteheiteid dramaturgilise venitatuse pärast, soovida jätab mitmete nukkude faktuur. Oma lööva ja üldistava jõu poolest tõsteti esile nukufilmi «Just nii». Paljud sõnavõtjad rõhutasid ka seda, et «Tallinnfilmi» filmid on tehtud laste mõistmisega, pedagoogilise taktitundega. Ent rahutus jäi sellepärast, et «Tallinnfilmis» on nukufilmide tootmine jäänud samale tasemele. Kunstiteadlane L. Gens märkis, et «Tallinnfilm» töötas oma maneeri välja kümmekond aastat tagasi ja see on jäänud põhiliselt samaks. Kui teiste stuudiote multifilmid sammuvad ees sealsest kujutavast kunstist, siis meie nukufilmid on meie kujutavast kunstist maha jäänud. Ta soovitas meie nukufilmide loomisse kaasa tõmmata uusi värskeid jõude, et tuua sellesse uusi otsinguid, uut käekirja.

Pleenumil tehti ka mitmeid ettepanekuid multifilmide tootmise organiseerimise parandamiseks ning stimuleerimiseks (festivalid), ja ka multifilmide populariseerimiseks.

Ringreis lõppes

Kontserdiga «Sulev Nõmmik ja Vello Viisimaa kuldkalakest püüdmas» lõpetas Ambla kultuurimajas 16. augustil oma tänavuse ringreisi Eesti NSV Riikliku Filharmoonia estraadibrigaad, kuhu peale Sulev Nõmmiku ja Vello Viisimaa kuulusid veel lauljad Harri Vasar, Leelo Karp, Enno Eesmaa ja Arne Mikk, tantsijad Teesi Viisimaa ja Peeter Roos, intermeediumides kaastegev Aili Nõmmik ning instrumentaaltriod Viive Ernesaksa ja Raivo Tammiku juhatusel.

Ühtekokku anti seekord Hiiumaal, Saaremaal ning Jõhvi ja Rakvere ümbruskonnas 35 kontserti, millest viimane Amblas oli selle estraadiprogrammi 150. ettekanne.

Teisipäeval algas Tallinnas üleliiduline muuseumitöötajate seminar. Pildil: külalised Moskvast ja Tšehhoslovakkiast Raekoja platsil.

Ants Aasma

50-AASTANE

«Estonia» ooperi- ja operetisolist Ants Aasma sai eile 50-aastaseks.

Ants Aasmaa alustas oma teatriteed 1938. a., millal tema, Virumaalt pärit noormees, võeti vastu «Estonia» ooperikoori lauljaks. Silmapaistvad häälelised eeldused, musikaalsus ja tööarmastus äratasid peagi teatri juhtkonna tähelepanu ning varsti usaldati talle ka esimesed episoodilised sooloosad. 1945. aastast aga seisab Ants Aasma «Estonia» ooperi- ja operetisolistide nimekirjas. Ta on laulnud üle viiekümne ooperi- ja operetiosa ning pole teada juhtumit, et ta oleks mõne ülesande täitmata jätnud (olgu see kui tahes suur või väike). Ta on «hääles» juba esimese hommikuse proovitunni alguseks ning tema pärast pole olnud vaja ära jätta või muuta ühtegi etendust ka õhtul.

Endastmõistetava lihtsusega on ta laulnud peaosi operettides «Vaba tuul», «Rose-Marie», «Trembita», «Sinu kõrval», «Tuled kodusadamas», «Ooperiball»; meeldejäävalt on kõlanud ooperirollid Silvio («Pajatsid»), Jeletski («Padaemand»), Schaunard («Boheem») ja mitmed teisedki.

Juba see põgus loetelu näitab, et Ants Aasmal on oma lüürilise baritoni tõttu tulnud laulda enamikus n.-ö. armastajate osi, kuigi ta oma sõnade järgi just nendes rollides tunneb ennast kõige ebamugavamalt ja on väga õnnelik, et viimased aastad on andnud võimaluse mängida ka teisepalgelisemaid osi, nagu rändlaulik Jake Wallace Puccini ooperis «Tütarlaps kuldsest läänest», kirikumees Puccini ooperis «Tosca», kõrtsiperemees E. Tambergi ooperis «Raudne kodu», gangster Porteri musicalis «Suudle mind, Kate» jne.

Teatritöö kõrval tuntakse Ants Aasmat ka esinemistelt kontserdilaval ning raadiosaadetes. Koos Enno Eesmaa, Ahto Haabjärve ja Theo Puksiga laulis ta hulk aastaid populaarses meeskvartetis «Kvarta», ning ega tea, mis kordaminekud ootavad Ants Aasmat veel ees, sest noore inimese kohta pole viiskümmend aastat veel mingisugune vanus!

Arne Mikk

kui kunagi ei ole häirinud, kui näiteks Jose on lühem Carmenist. Tõeline ooperiharrastaja on oma ala asjatundja, ta teab, et tenoreid on maailmas vähe ja et nad väga sageli on lühikesed, ja ka seda, et madala hääle omanikud on enamikul juhul pikemad ja füüsiliselt tugevamad.

Kuid mida laiemaks muutub ooperikülastajate ring, seda rohkem tulevad teatrisse mitteasjatundjad ja seda rohkem muutub ooperiteatris oluliseks ka silmaga nähtav. Kui meenutada kõiki neid proteste, mida võhikud ikka ja jälle on avaldanud ooperikunsti suhtes, siis domineerib neis kõikides eelkõige protest silmaga nähtava vastu.

Felsenstein ise nimetab oma elutööd mitte «ooperiteatri,» vaid «m u u s i k a t e a t r i» tegemiseks. Ja näib, et Felsensteini teatri võlujõud suurele teatrikülastajate hulgale on see, et laval silmaga nähtav on keskmisele ooperikunstis asjatundmatule inimesele usutav ja seetõttu vastuvõetav.

Ma arvan, et mõnigi kaasaja heliloojа uus tänapäevateemaline ooper oleks keskmisele teatrikülastajale palju meeldivama mulje jätnud, kui see, mis ooperilaval silmaga nähtav oli, oleks rohkem vastanud elutõele. Ja kui meie teatrid uute ooperite puhul vahel julgeksid kavalehele panna kas või niisuguse nõuande: «Lugupeetav teatrikülastaja, kui Teid see, mida laval näete, häirib, pange silmad kinni ja Te veendute, et see muusika ja see ooper on hea», siis oleks meil palju rohkem inimesi kaasaja ooperit juba praegu hindama hakanud. Sest eriti häirib ooperilavadel traditsiooniline «ooperlik» mängimine keskmist teatrikülastajat just siis, kui on tegemist meie kaasaegsete inimestega.

Kunagi õpetas üks kuulus Rooma väepealik oma sõdureid Hannibali vägesid võitma sellega, et ta harjutas kõigepealt oma sõdureid Hannibali ja tema vägede lähedust taluma. Ja just need väed saavutasidki esimese võidu Hannibali, tema vägede ja tema hirmsate elevantide üle. Ja nõnda tuleb vist ka õpetada veel paljusid inimesi ooperit kõigepealt üldse taluma. Kuid seda teeb Felsenstein tõesti suurepäraselt, kuna tema ooperiteatris ei ole kunagi igav nendel, kes esialgu veel ooperit kuulavad rohkem silmaga kui kõrvaga.

Ja näib, et teiseks suureks väärtuseks selles töös, mis Felsenstein praegugi teeb, on see, et ta näitab teed, kuidas tuleks tänapäeva ooperis mängida. Sest kuigi Felsenstein ise on 20. saj. heliloojate oopereid vähe lavastanud, arvan ma, et tema realistlik muusikateatrikunst annab tänapäeva heliloojate puhul palju suuremaid resultaate kui Verdi või Wagnerigi puhul.

Nii nagu oli entusiastlik Felsensteini esinemine ooperi kui m u u s i k a t e a t r i eest, niisama entusiastlik oli tšehhi professori Vaclav Kašliku esinemine, kui ta püüdis näidata, millist suurt osa tänapäeva ooperikultuuris võib mängida televisiooni ja kino käsutuses olev tehnika. Muide, arvesse võttes, et vist iga Eestist Tšehhis käinud ekskursioon on näinud «Laterna Magicat», siis olgu nimetatud, et «Hoffmanni lood» «Laterna Magicas» ongi prof. Kašliku lavastatud. Tõelise tänapäeva tehnikamehena ei saanud ta ka seda salata, et suurem osa klassikalisi oopereid pikkade, ebakinolikult staatiliste aariatega on tema arvates ikkagi igavad ja leidis, et tänapäeval oleks neid oopereid vaja vähemalt televisioonis ette kanda lühendatud tunnipikkustes redaktsioonides. Kuna tema ettekanne kolloкviumi põhiprobleemist siiski liiga kõrvale kaldus, siis ei tekitanud see küsimus pikemaid vaidlusi. Kuid vaimustust selle ooperite lühendamise ettepaneku üle ka ei tekkinud, sest see jutt tuletas liiga hästi meelde ameeriklaste lühiväljaandeid maailmakirjanduse paksudest suurteostest, millega on küll seda saavutatud, et miljonid inimesed neid romaane ei pea enam vajalikuks lugeda, mitte aga seda, et miljonid inimesed neid raamatuid üldse kunagi lugema hakkaksid. Kuid Kašlik on oma ala entusiast. Ja sellised entusiastid viivad elus alati midagi edasi. Kuigi tihti mitte päris täpselt seda, mida nad ise arvavad edasi viivat. Sest kui vaadata, milliseid uusi võimalusi ooperiteatrile pakuvad paljud prof. Kašliku poolt teostatud tehnilised avastused ja võtted (kui neid kasutada ooperiteatris ilma ooperit ennast likvideerimata), siis muutub lugupidamine sellise kaasaegse tehnikaentusiasti vastu veelgi suuremaks.

Viimaseks kolloкviumil esitatud ettekandeks oli prof. dr. Ernesto Grassi «Realismi probleemid teatris». See filosoofiaprofessor, rahvuselt itaallane, peab loenguid Münchenі ülikoolis ja on ka Hamburgis ilmuva «Rowohlts deutsche Enzyklopädie» väljaandja. Oma elu ja kunsti vahekordi käsitleva huvitava ettekande lõpetas ta paljudele üsna ootamatult tsiteerides Lenini kirjast Gorkile, ja nimelt sellest kirjast, mille Lenin kirjutas Gorkile juba Oktoobrirevolutsiooni päevil ja milles ta tungivalt soovitas Gorkile, kes oli ärevusse sattunud revolutsiooni argipäevade juurde kuuluvast musta töö tegemisest, üldse Petrogradist lahkuda, öeldes Gorkile, et Gorki pole poliitik, vaid kunstnik. Ja kunstnik peab minema sinna, kus on «kerge eraldada vana lagunemist uue võrsetest».

Grassi ettekandest jäi kõlama hoiatus «kultuurilise esperanto» eest, tema tõsised sõnad sellest, et kunst ei tohi vormilt internatsionaalseks muutuda, sest see tähendaks kunsti standartiseerumist. Seoses sellega avaldas ta arvamust, et ei ole hea, kui Ida-Euroopa maad kangesti tõttavad matkima Lääne-Euroopa kunsti vorme. Ja tõesti on meilgi igal kunstiga tegeleval inimesel aeg hakata aru saama, et kunst ei ole massitoode, et iga kunstiteos peab tingimata sisaldama eneses midagi uut. Ja et midagi tõesti uut sünnib kunstniku individuaalsusest. Ja et kunstniku individuaalsuse üheks lahutamatuks osaks on tema rahvuslik karakter.

Kas ei ole Milaano «La Scala» bel canto igavene võlujõud just tema rahvuslikkuses? Mäletan, kunagi minu noorpõlves kirjutas keegi eesti noor laulumees, kes Itaalias laulu õppimas käis, kuidas ta saabumispäeva hommikul ära ehmatas, kuuldes, kui ülusasti samas majas asuvas rätsepatöökojas mehed laulu lõõritasid, ja seejuures ehtsa itaaliga kooliga. Kas ei ole Wagneri muusika jõud tema rahvuslikkuses. Ja oleks väga kurb, kui sakslastel ühel päeval enam ei jätkuks kannatust kuulata Wagneri 5—6-tunniseid oopereid (mida Leipzigi kolloкviumil soovitati teistel rahvustel ette kanda lühendatud redaktsioonides). See oleks niisama kurb, kui eestlastel ei jätkuks iga 5 aasta tagant enam aega ja kannatust 10—12 tundi kestva laulupeokontserdi kuulamiseks.

Kas ei ole vene kunstnikest, muusikutest, kirjanikest oma loominguga kogu maailma vallutanud just need, kes on kõige rahvuslikumalt omapärased? Kõige vähem on alati rahvuslikku omapära haltuuras. Ja samal ajal, kui maailma kõik suured kunstnikud on rahvuslikult erinevad, on halduršikud üle maailma rahvusetult ühtnägu, ka siis, kui nad halduršikud ei ole mitte loomulikust andetusest, vaid konjunktuurilis-ärilistel kaalutlustel. Sest kuigi esteetika seisukohalt ei erine andetusest tingitud haltuura mitte millegagi konjunktuurlusest loodud haltuurast, tuleb nende vahel ometi vahet teha moraalsete kategooriate järgi, kusjuures asjalik, igapäevase leiva teenimiseks tehtud haltuura peaks meile alati olema sümpaatsem kui haltuura, mis on tehtud konjunktuurist kasusaamiseks.

Armastus oma perekonna vastu ei ole kunagi takistanud inimesi armastamast oma kodumaad ja isegi nii armastamast, et kodumaa eest oma elu võib anda. Armastus oma rahva vastu ei takistanud Leninit, Gorkit, Rolland'i ja paljusid-paljusid inimkonna humanistlikke suurmehi armastamast kogu inimkonda. Ainult eneseармastus võib muutuda nii suureks, et peale iseenda ei jätku armastust enam mitte millegi ega mitte kellegi vastu siin maailmas. Ja mõnigi ennast maailmakodanikuks pidav noormees või neiu ei ole tegelikult muud kui kosmopoliidiks maskeeritud egoist, kes oma tegelikku «minalikku» programmi, mille järgi ta elab ja tegutseb, ei julge avalikult kuulutada ainult sellepärast, et kardab selle eest naha peale saada.

(Järgneb)

VASTUKAJA POLEEMIKALE

Veel vooludest ja kirjanduse hindamisest

Artiklis «Mineviku vooludest ja nende ratsionaalsest tuumast» («Sirp ja Vasar» 1966, nr. 32) asub ka Nigol Andresen nende hulka, kes seoses «Kirjandusteooria lühikursuse» kriitikaga nõuavad modernistlike voolude edasiviiva osa esiletõstmist kirjanduse arengus. Ta jõuab üldistuseni: «Mineviku voolud tähendavad ikka püüet tabada kaasaegsust teravamalt kui senine kirjandus ja kunst.» Selles avaldub printsipiaalne erinevus «Lühikursuse» autori positsioonist, kes hindab küll modernistlike voolude üksikuid andekaid, demokraatliku leeriga seotud esindajaid, keda mõnes voolus esineb üsna silmapaistvalt, kuid voolude olemusele annab negatiivse hinnangu. Just need demokraatlike ideede kandjad esindavadki «Lühikursuse» autori arvates seda «ratsionaalset tuuma», mille allesjätmise ning hindamise vajadust ei ole põhjust eitada. Oma seisukoha kaitsmisel on allakirjutanule avanenud soodne võimalus toetuda NSV Liidu TA Vene Kirjanduse Instituudi teadlaste kollektiivi äsja ilmunud teosele «Kirjandusteaduse metodoloogilisi küsimusi»[1], mille kontseptsioone ta täielikult jagab. N. Andreseni poolt esitatud küsimustele annab printsipiaalsed vastused eriti selle koguteose A. Bušmini poolt kirjutatud avaartikkel «Kirjandusteaduse metodoloogilisi ülesandeid», mida lubatagu siin mõnevõrra tutvustada.

A. Bušmin märgib, et «modernism ehk, täpsema terminiga väljendudes, dekadents» on oma olemuselt antihumaanne ja antikommunistlik, kuid seejuures eri aegadel ja eri maades erinev, keeruline ja vastuoluline. Ta kirjutab: «Loova intelligentsi üksikud esindajad on modernismiga seotud erisuguseis astmeis ja erinevais vahekordades: kas lühema- või pikemaajaliselt, vähem või rohkem tihedalt, kas ainult kunstiliste (formaalsete) või ka sotsiaalsete (ideoloogilis-te) huvide plaanis. On näiteks teada, et mõned modernismi esindajad on kodanliku maailmaga vastuolus ja kalduvad demokraatia leeri. Need väärivad austust ning tunnustust sel määral, kuivõrd nad on osa võtnud inimkonna progressiivsest liikumisest. Ei ole üldse lubatav kirjanduslikke suundi tervikuna — olgu tegemist modernismi, realismi või mõne teise vooluga — mehaaniliselt üle kanda nende üksikuile esindajaile. Öelgem veel selgemalt: kõige andekamate tähtsus modernistide hulgast kirjanduses on kõrgem äpardunud realistide tähtsusest. See kõik on nii. Kuid see tõestab vaid, et modernism ei ole suutnud neid täielikult vallutada, tõestab nende individuaalseid, mitte aga üldisi teeneid. Ja kui otsustada modernismi üle mitte ühe või teise personaalse erandi, vaid tema sünnipära ning klassiolemuse järgi (antud juhul on jutt just neist), siis ei pälvi ta tervikuna, ideelisloomingulise suunana meie poolt muud kui printsipiaalselt eitavat suhtumist.

Mis puutub modernismi mõnede kunstiliste saavutuste «kasutamise» võimalusesse realistide poolt, siis ei saa seda muidugi eitada, kui peame silmas loomingu mõnesuguseid tehnoloogilisi aspekte. See on mõistagi seotud modernismi selle ebaühtsusega, millest oli juttu eespool. Neist tuleb aga eraldi kõnelda kui erijuhtumeist, mis kuuluvad poeetika valdkonda või kirjaniku individuaalse eluloo juurde. Iseasi on — põhimõtteline arvamus, mis pretendeerib enam-vähem avarale teoreetilisele tähtsusele. Siin satuvad teadusliku metodoloogiaga otseselt konflikti igasugused üleskutsed lõpetada nihilistlik suhtumine modernismisse, teesid realismi rikastamisest modernismiga või viited vajadusele «kõikide vormide, nende hulgas ka mitterealistlike» assimileerimisele realismis...

Ei ole muidugi võimatu, kuigi vajab veel kaalukat tõestust, et 20. sajandi suured vene poeedid Blok ja Majakovski, läbinud modernismi arengustaadiumi, andsid luulele mingeid uusi kunstilisi saavutusi. Kuid tekib küsimus: mida oli selles arengustaadiumis rohkem — võite või kaotusi? Ja kas nende luuletajate loomingulise saatus ei oleks olnud õnnelikum, kui nende areng oleks olnud väljaspool modernismi sfääri, oleks sellest staadiumist möödunud. Nõrku modernism laostas ja muserdas, tugevad otsisid ja leidsid väljapääsu progressiivse ideelise loomingu avarustesse. Ja kas ei paistnud Blok ja Majakovski oma modernistlikele vooludele lähenemise perioodil silma väljapääsutee otsimisega suurde sotsiaalsesse maailma? Kas Bloki ja Majakovski väljapääs modernismi vangistusest ei ole ise selle fakti kauniks tõendiks, et suur looming ei sobi modernismiga, et selle poolt tõotatud hüved osutuvad petlikeks?» (lk. 47—48).

Üldtooduga peab modernistlik-dekadentlike voolude hindamise probleemi, ühtlasi aga ka N. Andreseni poolt näiteks esitatud selliste teoste, nagu E. Peterson-Särgava näidendi «Uus minister» ja F. Tuglase novelli «Vabadus ja surm» hindamise küsimuse põhimõtteliselt lahendatuks. N. Andreseni poleemilise sõnavõtu puhul tuleb aga veel märkida, et selles on täiesti põhjendamata omistatud «Lühikursusele» seisukoht, nagu võiks teost, mille autor on realist, juba ainuüksi seetõttu pidada «eeskujuväärilis-eks teoseks». Realismi selline tõlgendamine on oma primitiivsuses niivõrd naeruväärne, et seda vaevalt kuskil mujalgi tõsiselt tehtud on. Kirjanduse hindamise aluseks on «Lühikursuses» antud peamiselt teose kolmes esimeses osas, kus on püütud esile tõsta eriti progressiivse ideelisuse ning kunstimeisterlikkuse tähtsust. N. Andreseni enda poolt on tabavalt näidatud põhjused, miks «Uus minister» neile nõudeile ei vasta. Kriitiku poolt on jäänud vajaliku tähelepanuta ka teose lõpupeatükis korduvalt avaldatud seisukohavõtud, et dekadentlike voolude andekate kirjanike (nagu P. Verlaine, A. Rimbaud jpt.) teoseis tuleb siiski hinnata «tegelikkuse kullateri, mis on segunenud luule moodide ja sektantlike koolkondade liivaga» (Aragon), et «rindejoon kunsti eesrindlike ja reaktsiooniliste nähtuste vahel ei ole kaugeltki mitte alati läinud kunstivoolude piire mööda». (Lk. 185.) Seega ei ole eitatud oma aja modernistlike vooludega seotud kirjanike hindamise võimalusi, kui nad on oma aja progressiivsete ideede teenistuses.

A. Bušmin rõhutab vajadust rangelt arvesse võtta kirjanduse ja kirjandusteaduse spetsiifilist lahkuminekut, ühtlasi vajadust silmas pidada kirjandusteaduse eri harude — kirjandusteooria, kirjandusloo ja -kriitika spetsiifilisi ülesandeid. Kirjandusteooria põhiülesandeks on anda kirjanduse hindamise alused, hindamine ise jääb aga juba kirjanduslugude ja -kriitika ülesandeks. Seetõttu on kirjandusteooriale korduvalt esitatud pretensioonid teostele või kirjanikele täieliku hinnangu andmise suhtes ebakohased.

Bernard Sõõt

[1] Вопросы методологии литературоведения. Москва—Ленинград, 1966.

JÄRELMÄRKUSEKS: Pärast A. Kaalepi arvustuse «Muretsemisi värske kirjandusteooria käsiraamatu puhul» («Sirp ja Vasar» nr. 24, 10. juunil k. a.) ilmumist andis toimetus vastuväideteks sõna «Kirjandusteooria lühikursuse» koostajale («Sirp ja Vasar» nr. 31, 29. juulil). Sellele vastas N. Andreseni repliik («Sirp ja Vasar» nr. 32, 5. augustil), kus ta polemiseerib B. Sõõdiga mineviku kirjandusvoolude hindamises. Toimetus pidas õigeks anda B. Sõõdile veel kord sõna selles konkreetses küsimuses.

On ilmne, et mitmesugustele kirjandusvoolude objektiivse marksistliku hinnangu andmine on väga aktuaalne teoreetiline probleem, mille lahendamisel suurema või väiksema eduga töötab suur hulk nõukogude kirjandusteadlasi. Et siin veel palju lahendamata, seda näikse kajastavat ka tekkinud poleemika. Muidugi ei luba juba ainuüksi meie ajalehe maht oponentidel kõigekülgselt ja teadusliku põhjalikkusega oma seisukohti esitada, osalt kindlasti seetõttu pole selles poleemikas ühekülgsuseta läbi saadud. Kuid mingil määral on — toimetuse arvates — siiski ka sellisest mõttevahetusest tulu tulnud, on seisukohti selgitatud. Ilmselt pole aga selletaolise repliikide vahetamisega enam kaugele jõuda. On vaja küsimusse süvenevaid uurimusi, arutlusi, ja loodame, et need ei jää ilmumata ning toimumata.

Autasustamisi

● **Kunstilise isetegevuse arendamisel saavutatud edusammude eest autasustas NSV Liidu Kultuuriministeerium rinnamärgiga «Eeskujuliku töö eest» järgmisi Eesti NSV kunstilise isetegevuse kollektiivide juhte ning kultuurhariduslike asutuste töötajaid:**

Eesti NSV Rahvaloomingu Maja ballettmeister Heino Aassalu, koormeister Vello Lipand ja direktor Elja Priimägi, Narva Gerassimovi-nimelise kultuurimaja rahvatantsuansambli balettmeister Suren Arutjunjan, Otepää rahvateatri ja Valga rajooni kultuurimaja instruktor ja kunstnik-dekoraator Udo Jäär, Tallinna J. Tombi nim. Kultuuripalee poistekoori peadirigent Uno Järvela, Võru rajooni kultuurimaja sümfoonia- ja estraadiorkestri juht Hendrik Juurikas, Viljandi rajooni Suure-Jaani kultuurimaja direktor Vahur Käär, kõrgemate koolide lõpetanute Tartu meeskoori dirigent Roland Laasmäe, Kingissepa rajooni Taritu kultuurimaja direktor Linda Laht, Jõgeva rajooni Kaarepere kultuurimaja direktor Velda Lannes, Tallinna kondiitrivabriku «Kalev» ja madruste klubi tantsukollektiivide juhataja Jekaterina Lebedeva, Võru rajooni kultuurimaja rahvatantsuringide juhataja Kai Leete, Türi kultuurimaja kunstiline juht Linda Paal, Eesti NSV Teaduste Akadeemia nais- ja meeskoori dirigent Arvo Ratassepp, TPI klubi isetegevusliku rahvatantsuansambli «Kuljus» ballettmeister Salme Valgemäe ja Väike-Maarja kultuurimaja kunstiline juht Maie Veldi.

NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja Kultuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee aukirja said:

Eesti NSV Rahvaloomingu Maja teatriosakonna aktivist, personaalpensionär Karl Ader, kunstiline juht Paul Kilgas, toimetaja Virve Mölder ja metoodik Linda Tamm, Tartu Linna TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Elvi Aleksand, Narva Gerassimovi-nimelise kultuurimaja rahvateatri režissöör Dmitri Aleksejev, Rakvere rajooni Põdrangu sovhoosi klubi juhataja Jaan Are, Viljandi rajooni Nuia kultuurimaja ja Nuia keskkooli rahvatantsuringi juht Lilli Arraste, Rapla rajooni «Tee Kommunismile» kolhoosi klubi juhataja Osvald Elermaa, Võru rajooni Vastseliina kultuurimaja kunstiline juht Paul-Claudius Hirv, Viljandi Rajooni Kooperatiivide Liidu puhkpilliorkestri dirigent Paul Jaansoo, Viljandi rajooni Nuia kultuurimaja direktor August Joosep, Harju rajooni kultuurimaja koori dirigent ja vokaalansambli juht Endla Koitla, Aegviidu kultuurimaja direktor Valentina Tartu, Viljandi rajooni kultuurimaja teenelise segakoori «Koit» dirigent Paul Krigul ja estraadiorkestri dirigent Erik Ohtla, Viljandi rajooni kultuuriosakonna juhataja Jaak Moks, Mõisaküla kultuurimaja kunstiline juht Linda Mardi, Viljandi Pioneeride Maja tantsuringide juht Leida Männigo ja Halliste kultuurimaja eesti rahvapilliorkestri dirigent Eino Väikene, Võru rajooni kultuuriosakonna juhataja Ilmar Kudu, Väimela põllumajandustehnikumi klubi ja Väimela kooli rahvatantsuringide juht Helgi Noormets, rajooni kultuurimaja puhkpilliorkestri dirigent Samuel Onno, Linnamäe kultuurimaja direktor Endel Saaron, Jõgeva raj. Palamuse kultuurimaja rahvatantsuringi juht Evi Lestal ja Raja kultuurimaja direktor Erni Soome, Põltsamaa kultuurimaja instruktor Feliks Leemet, Jõgeva kultuuriosakonna juhataja Aleks Raja, Haapsalu rajooni kultuurimaja kunstiline juht Heino Lehiste, Lihula sovhoosi klubi juhataja Leili Sõerde ja Admiral Nahhimovi nim. kolhoosi klubi juhataja Helga Roberg, Rapla rajooni kultuuriosakonna juhataja Lidia Liiv, AÜN Tartu kultuurihoone meeskoori dirigent Peeter Lokk ja rahvakoori «Heli» ning poistekoori dirigent Uno Uiga, Elva kultuurimaja draamakollektiivi juht Helmi Väli, Põlva raj. Kaagvere rahvamaja juhataja Helju Mõttus, Sindi I. Detsembri nim. tekstiilivabriku klubi juhataja Helju Osol, Rakvere raj. Salla sovhoosi klubi juhataja Elsa Ott ja raj. kultuuriosakonna juhataja Vaike Sein, Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kultuurihariduslike Asutuste Valitsuse inspektor Helju Paan ja vaneminspektor Salme Sillaots, Eesti Põllumajanduse Akadeemia klubi juhataja Miraida Purik, J. Tombi nim. Kultuuripalee kunstiline juht Vello Rosenberg, Tallinna Linna TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Heinrich Schults, Tallinna Noorsoo Kultuuripalee peotantsuõpetaja Ants Tael ja tantsuansambli «Sõprus» ballettmeister Aleksandra Tratsevskaja, Kalinini rajooni kultuurimaja kunstiline juht Silvi Zeiger, Põlva raj. Leevaku rahvamaja ühiskondlik kunstiline juht Kalju Tolmof, Valga raj. Puka kultuurimaja direktor Ljuba Utt, Kohtla-Järve raj. Vaivara kultuurimaja direktor Endel Vallas, Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalmajanduse a/ü Tallinna klubi juhataja Aino Siimsen ja sama ametiühingu Pärnu klubi juhataja Erich Tamm, Kingissepa rajooni kultuuriosakonna juhataja Leida Sepp.

● **Viiekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse eeskujuliku töö eest autasustati RAT «Estonia» näitlejat Ants Aasmat Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirjaga.**

● **Seoses viiekümnenda sünnipäevaga ja kauaaegse laitmatu töö eest autasustati Võru rajooni Sänna külaraamatukogu juhatajat Tamaara Kriisi Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirjaga.**

● **Seoses 60. sünnipäevaga ja kauaaegse laitmatu töö eest autasustati Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kinematograafia Komitee aukirjaga Tallinna Kinomehaanika Eksperimentaaltehase töötajat Oskar Bergi.**

● **Seoses 50. sünnipäevaga ja kohusetruu töö eest autasustati Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kinematograafia Komitee aukirjaga Vabariikliku Filmilaenutuskontori filmifondi ekspluatatsiooni ja remonditsehhi juhatajat Jekaterina Timanjani.**

Ikebana

Jaapanis hakkab silma lillede rohkus. Igas majas, hotellis, templis, näituseruumis, koolis ja kontserdisaalis, metroo- ja raudteejaamas — kõikjal võib näha omapäraseid, hea maitse ja meisterlikkusega valitud kimpe. Need on ikebana.

Jaapanis valitseb isesugune lillede kultus. Jaapanlased on suured lillede austajad ja lilletundjad ning nad oskavad luua lilledest, okstest ja heintaimedest suurepäraseid kompositsioone, mis kunstilise väljendusrikkuse poolest ei jää alla tõelistele kunstiteostele. Niisugune kompositsioon erineb meie tavalisest lillekimbust. See pole viht ega lillekubu, milles suur hulk taimi on kaootilises segus kokku pandud. Ikebanas võib olla kõigest paar-kolm õit, vahel aga iseäralikult väänatud oksad ja eredad lehed. Kõige sagedamini põimitakse lill heintaimede, lehtede, juurte, mõnikord koguni viljadega.

Sõna «ikebana» tähendab tõlkes «elavad lilled». See muistne ja algupärane kunst tekkis 14. sajandil feodaalses Jaapanis ja oli esialgu kodualtari kaunistamise kunstina seotud usukultusega. Hiljem aga hakkas üha sügavamini rahva igapäevasesse ellu juurduma ning on kaasajal õige laialt levinud, omades jaapanlaste elus tähtsat kohta.

Jaapani perekondades kehtib komme: iga tütarlaps õpib maast-madalast vanaema või ema juhendamisel kimpe kokku panema ja saab nõnda esimesed oskused ikebana tegemiseks. Keskkoolides ja naiste kolledžites on ikebanale antud samuti oluline koht. Seepärast valdab iga jaapani naine suuremal või vähemal määral (olenevalt isiklikest kalduvustest ja andest) seda suurepärast kunsti.

Ikebana põhiprintsiipe määrab rahvusliku kunstimaitse omapära, loodusetaju peenus. Hinnates kunstis kõrgelt lihtsust ja loomulikkust, püüavad jaapanlased igati välja tuua loodusliku materjali väärtusi — selle värvi, vormi, faktuuri. Siin armastatakse vanade sammaldunud kivide ilu, lakkide summutatud sära, värvimata puidu keerukat süüd. Juhtiv esteetiline printsiip «sabi-vabi» («lihtsuse ilu») läbib kogu jaapani kunsti ja on ka ikebana aluseks.

Ikebanakunsti määravad samuti jaapani maja interjööri iseärasused, kus peaaegu pole mööblit või mistahes kaunistusi peale väikese niši — tokonoma, kuhu riputatakse pilt ja pannakse lilled.

Kuidas koostatakse ikebanat? Sellesse kuulub kolm peamist komponenti: looduslik materjal, vaas ja kendsan — eriline alus. Loodusliku materjalina võib kasutada lilli, oksi, lehti, juuri, heintaimi, okaspuuoksi, isegi puuvilju ja juurvilju. See on ikebana peamine osa. Vaas teenib raamivat, justkui kujundavat osa. Vaasid võivad olla kõige erinevamat vormi, liiki ja värvi. Ikebanameistri käsutuses on tavaliselt valik paarisajast vägagi erinevast vaasist. Kendsan on spetsiaalne seadeldis varre kinnitamiseks ja sellele vajaliku kallaku andmiseks. See on väike ümmargune või täisnurkne raskest metallist plaadike, mille pinnal on kisad — nõelad. Nende kisade külge kinnitatakse vars vaasi pinna suhtes vajalikus kallakus. Kendsani kasutatakse peamiselt lamedate, madalate vaaside juures. Kõrgetes vaasides kinnitatakse vars vajaduse korral spetsiaalse ristikujulise bambusest seadeldise abil.

Eksisteerib kindel, praktikas väljatöötatud kimpude koostamise kord. Näiteks peavad kimbus alati olema nähtavad kolm punkti: vaasi pinna suhtes kõrgeim, keskmine ja madalaim punkt, see tähendab kolmnurk. Vaasi vorm, värv ja suurus peavad vastama kimbu materjalile. Näiteks ümarakujulistesse vaasidesse valitakse terava joonise ja krobelise pinnaga lilled ja lehed; tumedad vaasid sobitatakse heledatooniliste lilledega, eredad — kahvatutoonilistega. Kõrged kitsad vaasid sobivad väikeste lillede ja peente, väänlevate okste jaoks. Suurtesse vaasidesse pannakse suurevormilised lilled ja lehed. Lamedates, väikestes vaasides kinnitatakse lill kindsaniga, kusjuures veepind peab tingimata näha olema.

Ikebanameistrid väldivad keerukaid, paljudest komponentidest koosnevaid kimpe. Nad püüavad rõhutada elava looduse loomuliku vormi ilu, ning võib-olla just sellepärast kehtib kompositsiooni asümmeetrilisus selle omapärase kunsti ühe peaprintsiibina.

Ikebanas arvestatakse samuti omavahel seotud subjektiivsete ja objektiivsete asjaolude kompleksi: aastaaega, päevaaega, kimbu eesmärki ja otstarvet, ruumi valgustust, sisustust. Talvised kimbud koostatakse eredamatest ja heledamatest lilledest kui suvised: sel aastaajal sobitatakse lilled sageli männi- ja teiste okaspuude okstega. Suvised kimbud koostatakse kahvatumates toonides lilledest ja need asetatakse lamedatesse, lahtise veepinnaga vaasidesse. Kevadised kimbud koosnevad õitsvatest kirsi- ja virsikuokstest. Laua või ruumi päevaseks kujundamiseks mõeldud kimbud on tavaliselt eredamad kui õhtused. Kui ruum on lahtine, tehakse arvukamatest ja suurematest komponentidest koosnevad kimbud. Väiksemad ja kinnised ruumid nõuavad lihtsamaid kimpe.

Ikebanameistrid leiavad, et iga kimp võib vaatajas esile kutsuda teatud meeleolu ja assotsiatsioone. See on nagu kunstniku tunnete kontsentreeritud väljendus, mis on edasi antud looduse abil. Ere kimp punastest kameeliatest koos suurte siledate lehtedega ja peente väänlevate rohuvartega loob rõõmsa, ülendava meeleolu, veeliiliad madalas lamedas vaasis tekitavad suvise lõõma, vaikuse ja rahu mulje. Kohevatest männiokstest, valgetest ja roosadest nelkidest ning hõbedase värviga kaetud okstest koosnev kimp loob külma pidulikkuse meeleolu. Niisugune kimp tehakse tavaliselt talvel, uusaastal.

Ikebana elab praegu Jaapanis ühe populaarse ja massilise kunstiliigina. Ikebananäitustele eraldatakse spetsiaalsed ruumid, neid reklaamitakse laialt. Neid korraldatakse peaaegu iga kuu suurtes kaubamajades ja nad on niisama populaarsed kui kunstinäitused. Ikebana hooajaliste näituste ajal viiakse samas selle kunsti viljelejatele läbi seminare ja konsultatsioone.

Jaapanis on rohkem kui kaks tuhat ikebanakooli ja mitu kõrgemat õppeasutust, mis tegelevad selle kunsti teoreetiliste ja praktiliste aluste levitamisega. Koolid on tasulised, neil on näituseruumid, õppeklassid ja isegi oma häälekandjad. Paljudes ettevõtetes, asutustes ja koolides tegutsevad ikebanaringid, kus õpetatakse selle ala elementaarseid praktilisi oskusi. Kõige populaarsemad ja autoriteetsemad on Adati ja Sofu kool, kus peaeriala, lillede kooskõlastamise kõrval õpetatakse kunstiaineid: maalimist, esteetikat jm. Kahjuks võib mõnedes koolides viimasel ajal tähele panna kahtlast «eksperimenteerimist». Elav loodus asendatakse roostes rauatükkide, traadi, kotiriide ja muu selletaolisega, mida kasutatakse abstraktse ikebana alusena. Selles väljendub iidse ülla kunsti esteetiliste printsiipide hülgamine. Kuid õnneks leidub niisuguseid koole vähe ja säärastel eksperimentidel pole edu rahva hulgas, kes hindab oma rahvuslikku kunsti ja hoiab selle traditsioone.

Ikebana suurepärane kunst kasvatab inimeses armastust looduse vastu, ilu, loomulikkuse ja lihtsuse hindamist. Pole ime, et ikebana on viimasel ajal saanud populaarseks ka väljaspool Jaapanit.

A. Kolomijets

KÜLALISTEATER SOOMEST

23. ja 24. augustil annab RAT «Estonia» ruumes külalisetendusi Jurkka tubateater Helsingist.

Jurkka tubateatrit loetakse Soome paremate teatrite hulka, selle asutajat ja keskset näitlejat Emmi Jurkkat Soome üheks paremaks näitlejaks.

Jurkka teater oma algsel kujul loodi Juba 1940. aastal. See oli rändteater, mille näitlejateks olid Eino, Emmi, Sakari, Vappu ja Jussi Jurkka. Esitati peamiselt soome rahvatükke.

1953. aastal lõid Emmi ja Vappu Jurkka Soome esimese tubateatri. Teater hankis väikesed ruumid Helsingis Viro tänavas, teatriks kohandatult mahub sinna 50 vaatajat. Kui NSV Liidu rahvakunstnik S. Obraztsov käis teatriga tutvumas, oli juttu teatri laiendamisest, kuid Nõukogude Liidu tuntud teatrikunstnik tõrjus ägedalt selle mõtte tagasi, öeldes, et just teatri väiksuses peitub tema suurus. Oma ruumide saamisega teostus Emmi Jurkka suur unistus teatrist, millel on võimalik pühendada rohkem aega lavastuse küpseks saamisele.

Jurkka tubateater on hankinud endale vajalikud tehnikaseadmed, mille abil ta saab Soome ainukese «tellimusteatrina» esineda tehastes, seltsides, kodudes ja teiste teatrite ruumides. Jurkka tubateater on välmis mängima ka küllalt suurtes teatrites, nagu käesolevalgi juhul. See nõuab muidugi näitlejatelt ümberkohanemist ja etendus kaotab mõndagi oma intiimsusest, mis on omane tubateatrile.

Teatri repertuaaris on kodumaist ja välismaist klassikat ja kaasaja autorite näidendeid. Peale koosseisulise personali esinevad teatris igal aastal mitmed külalisnäitlejad ja -lavastajad.

Mõlema eeloleva teatriõhtu kavas on kolm lühinäidendit: Walentin Chorelli «Nike» ja «Mu kallim on kalamees» ning Tennessee Williamsi «Tervitus Berthalt». Osalistena esinevad Emmi Jurkka, Vappu Jurkka, Liana Kaarina, Severi Seppänen ja Ilari Paatso. Näidendid on lavastanud Verna Piponius.

Pildil: Severi Seppänen ja Emmi Jurkka Walentin Chorelli näidendis: «Mu kallim on kalamees».

Kilde maanteedelt

LUGEJA TRIBÜÜN

Automatkal Tartust Puhtu ning Matsalu looduskaitsealadeni, kus vaatasime ümbrust maastikuarhitektuurilise ja looduskaitsja pilguga, jäi palju meeldiva kõrval silma ka üsna mõnda, mis tuju rikkus.

Raske on harjuda kolhooside ja sovhooside uusehitistega, olgu need tootmishooned või mitmekorruselised elamud. Nad on niisama standardsed nagu nende äratallatud ja laastatud ümbruski. Mõnes kohas vedeleb uusehitiste ümber juba aastaid vana ehitusprügi, pole istutatud ühtegi puud ega põõsast. Hoonete paigutus on juhuslik, nagu oleksid nad taevast kukkunud, üks ühe, teine teise nurga all ega ole neis tunda hea arhitekti kätt, rääkimata maastikuarhitektist. Parema väljanägemise peaksid saama ka kolhooside ja sovhooside õli- ja bensiinilaod ning masinapargid. Praegu on nad oma kõrgete okastraattaradega lihtsalt jubedad.

Et uus murrab sisse, on üsna loomulik. Ent vahel tungib ta sinnagi, kuhu ta sugugi ei sobi. Nii mõnigi vana talumaja on saanud eterniitkatuse. Õige küll: odav ta ju on ja otstarbekas ka, kuid et ta ilus oleks, seda ei saa öelda. Ilu on aga odavuse ja otstarbekuse kõrval kolmas nõue, mida me ehitusele esitame. Või võtkem aknad! Ruututideta, ühest suurest klaasist aken sobib hästi moodsale hoonele, mitte aga vanale talutarele. Niisamuti mitte endiste mõisamajade kõrgete akende asemele. Nii on aga «ümber tehtud» paljud vana Läänemaa rookatusega majad ja Jõgeva näidissovhoosi keskuses endine mõisahäärber. Stiilitunne neil ümberehitajail igatahes puudub.

Harva näed, et osatakse hinnata materjali enese ilu. Puit kaetakse tingimata õlivärviga ja kivi krohviga. Maal ehitatakse praegu palju. Tahaks tõesti, et sealjuures rohkem ära kasutataks neid võimalusi, mida materjal pakub ning säilitataks vanade ehituste omapära.

Uusehituste puhul ei saa muidugi nõuda täielikku loobumist uutest ehitusmaterjalidest, mis on ökonoomsed. Kuid projekteerijad peaksid pisut rohkem mõtlema kompromissile ilu, sobivuse ja ökonoomsuse vahel. Tingimata tuleks loobuda üksteise ligi ehitatud mitmekorruselistest elamutest. Maal ju ruuminappust pole.

Meeldivad on ETKVL-i maakauplused. Ja hea meeleolu loovad väikesed nägusad autobusside ootepaviljonid tee ääres. Üldse tuleb teedevalitsusele au anda. Teed on tõesti head. Ning ilustuseks on teede äärde istutatud puid isegi rühmiti kahe- kuni viiekaupa koos, et mitte rikkuda ilusat looduspilti kroonulike puuderidadega.

Üldse oleks juba aeg loobuda lume tõrjeks teede äärde istutatavaist kuusehekkidest. Nende korrashoid nõuab suurt tööd ja kõrgemaks kasvades varjavad nad igasuguse vaate maastikule. Hästi mõjuvad tee ääres kasvavad üksikud suuremad puud. Nii tuleb nähtavale nende karakteerne vära, olgu siis tegemist kase, paju, männi või pärnaga. Maastikule lisavad siin-seal ilmet ka põlised, vanad puud, mis on looduskaitse alla võetud. Paraku näib silt «Looduskaitse all» hoopis meelitavat inimesi hävitavale tegevusele. Valgeranna ühe põlismänni koor on juba läbi ja kohati valendab paljas puit. Isegi Puhtu hiiglase koorel on keegi jõudnud ennast oma nimetähtedega häbimärgistada. Kas tõesti ei saa läbi ilma okastraadi-distsipliinita?

Nimekraapijaid kohtame igal pool. Nende loomingut on ilmunud isegi alles hiljuti avastatud Allikakivi koopa seintele. Helme koopad on tundmatuseni ära kraabitud. Armu pole antud ka Taevaskoja kaljudele.

Puhtust ei näi meie matkajad eriti tunnistavat. Teeäärsed looduskaitseobjektid ja ehitusalaste ning ajalooliste mälestusmärkide ümbrus, mida sageli külastatakse, on üle külvatud «Priima» karpide, konservitooside, pudelikildude ja paberitükkidega. Peenetundelisemad «ilustavad» nendega põõsaaluseid, ükskõiksemad jätavad ükskõik kuhu — istepaikade ja tuleasemete ümber.

Lisaks on meil viisiks pidupäeviks püstitatud ajutisi «ehitisi» koristamata jätta, et oleks järgmisel aastal võtta. Jaanipäevast oli juba tükike aega möödas, aga ikka ilutsesid peoplatsil poolpõlenud tünnid, autokummid, tuleridvad ja lagunenud joogiputkad (Helmes, Jõgeval jm.).

Ja lõpuks mõned ettepanekud kaalumiseks.

Võib-olla aitaks meie loodus- ja arhitektuurimälestusmärkide paremaks korrashoiuks kaasa külastusmaks, mille arvel saaks pidada alalist valvurit. Nii on see praegu Barclay de Tolly hauakabeli juures ja Suurel Munamäel. Sellest hoolimata on seal külastajaid rohkesti. Ümbrus on puhas ning korras, on tunda hoolitsevat kätt.

Miks mitte vaatamisväärsuste (ka välistel) juurde panna külalisraamatud? Väga leidlikult on seda tehtud Alpides, kus külalisraamat on pandud mäe tipul asetsevasse plekk-karpi, et iga tipulejõudnu võiks sinna kirjutada oma nime ja kuupäeva. Ehk aitaks midagi sellelaadset vähendada kraapimis- ja lõikamismaaniat!

Jõgeva. **Rudolf Tamm**

LÜHIDALT

● *Veneetsias toimunud XVIII rahvusvahelisel lastefilmide festivalil anti peaauhind «Kuldne lõvi» nõukogude filmile «Helistatakse, avage uks!» (režissöör A. Mitta).*

● *Kopenhaagenis esilinastus film «Knud». Uus film jutustab väljapaistva polaaruurija Knud Rasmusseni elust. Filmi võtted tehti kahe aasta jooksul Gröönimaal.*

● *Audrey Hepburn on peaosatäitja uues komöödiafilmis «Kuidas varastada miljon dollarit ja pärast seda õnnelikult elada». Uues filmis jutustatakse viimastel aastatel laialt levinud bisnessist — kunstiteostega hangeldamisest.*

● *Walt Disney stuudios tehakse uut multiplikatsioonifilmi — R. Kiplingi «Džungli raamatu» ekraniseeringut. Film läheb maksma neli miljonit dollarit ja selle loomisest võtab kahe aasta jooksul osa üle 160 kunstniku.*

▲ Nädalapäevad tagasi siirdus kontserdimatkale Lääne-Euroopasse NSV Liidu suur sümfooniaorkester eesotsas Vene NFSV rahvakunstniku Gennadi Rožděstvenskiga. Kontsertidele Hollandis järgnevad esinemised muusikamaailmas kuulsaks saanud Edinburghi festivalil. Paljude teoste hulgas tuleb ettekandele ka Šostakovitši poeem «Stepan Razini hukkamine» inglise koori osavõtul (vene keeles).

▲ Raadio- ja televisioonikompanii «BBC» ostis «Hollywoodilt» tagasi õiguse ekraniseerida J. Galsworthy romaan «Forsytide saaga». Teose kodumaine ekraniseering vältab umbes 21 tundi, sellest võtab osa üle 120 näitleja.

▲ Saksa DV 28 kinos algas filmifestival «Suvepäevad kinos», mille ajal demonstreeritakse saksa ja kogu maailma filmitoodangu paremikku kuuluvaid teoseid. Korraldatakse ka kohtumisi populaarsete filminäitlejate ja režissööridega ning loomingulisi dispuute.

▲ Tbilisi ühes uusehituste rajoonis alustati ülelidulise heliplaadifirma «Melodija» Tbilisi stuudio ehitustöid. 820 m² suuruses saalis on võimalik helilindistada muusikat orkestrite ja kooride esituses, eri stuudiod valmivad kammeransamblite, solistide ja sõnakunstnike tarvis, samuti mitmed proovisaalid.

Ehitus valmib järgmisel aastal.

▲ NSV Liidu saadik Senegalis kinkis Dakari raadiole heliplaadikogu vene ja nõukogude heliloojate muusikast. Kingitust üle andes avaldas saadik lootust, et neile plaatidele talletatud muusika aitab äratada senegallaste huvi Nõukogude kultuuri vastu ning süvendada kahe maa vastastikuseid sidemeid.

Huumorit ja satiiri

Paroodiaid

Irakli Andronikov

MV saladus

Saatus andis mulle kord keerulise ja ülimalt haarava teadusliku probleemi lahendada. Ma koostasin parajasti sõjaväe kirjastusele Lermontovi üheköitelist valikkogu, ja mul oli vaja kindlaks teha, mitmekisalised olid kannuserattakesed selle kürassiiride polgu ulaanidel, kus kuulduste kohaselt teenis Lermontovi tentsik, enne kui ta elutee viis teda kokku suure poeediga.

Ma otsisin üles Lermontovi tentsiku lapselapselapse, kuid ka tema ei saanud mind aidata. Sattusin päris meeleheitesse.

Ent kui ma pimedas eeskojas kasukat selga tõmbasin, märkasin juhtumisi nurgas vedelevat vana kalossi. Selle voodril suutis mu silm eraldada kaht messingist tähte: ML. «Mihhail Lermontov!!!» — tabas mind elektrilöögina oletus.

«Kust te saite selle kalossi!?» küsisin ma äkki kähisema hakanud häälega korteriperemehelt.

«Räägitakse, siin elanud varem miskisugune luuletaja. Tema selle kalossi siia maha jättis...» seletas too sõnaohtralt.

Luuletaja! Minu ootamatu oletus leidis kinnitust. Jäi üle veel teine kaloss üles otsida.

Moskvas elab vanataat nimega Gavrila Romanovitš Koržavin. Tal on maailma kõige rikkalikum kalosside kollektsioon. Mu palve ära kuulanud, astus Gavrila Romanovitš rahulikult ühe juurde neist raamatukappidest, mis tervet tuba täitsid, tegi ukse lahti ja võttis sealt välja... teise kalossi. Sellesama, mida ma otsisin!!! Ma pidin rõõmu pärast ääre pealt hirnuma hakkama.

Jäi veel pisiasi — tuli dokumentaalselt tõestada, et kalossid tõepoolest kuulusid Lermontovile. Ja siin, nagu alati, tulid mulle appi pioneerid. 376. kooli Lermontovi sõprade ringi liikmed soovitasid: «Pöörduge MV-sse». Majavalitsusse, tähendab.

Igivana kirjutuslaua taga istuv tütarlaps lehitses lnisalt majaraamatut ja teatas ükskõikselt:

«Tõepoolest, selles korteris elas varem poeet...»

Mul tegi süda nõksti.

«Mihhail...»

Mul hakkasid käed värisema.

«Lukonin.»

Kalossid langesid kolinal mul käest...

Mis ikka, ma eksisin. Need kalossid ei satu Lermontovi muuseumi, aga olgu. Asugu nad oma kohale nõukogude kirjanduse muuseumis. Kuid ka lermontoviaana sai kasu. Teaduses ei eksisteeri mõttetuid otsinguid. Lisandus veel üks paar kalosse, mille kohta nüüd on täpselt teada, et nad ei kuulunud Lermontovile. Neil, kes astuvad minu jälgedes, on kergem. Ka selles peitub uurija õnn.

Ilja Ehrenburg

Ma tahtsin rääkida muust

Kalendri järgi algab kevad märtsis. Elus on alati teisiti.

Ükskord ütles mulle Aleksander Blok:

«Oo, kevad lõputu ja ääretu...»

Ma vaikisin.

Me seisime kinnikülmunud Neeva ääres. Blok oli nukker.

Ma mäletan hästi vene talve. Kuid praegu tahan ma rääkida muust.

Ma olen poseerinud Falkile ja Modiglianile, Rubljovile ja Rubensile, sinisele ja roosale Picassole. Minust ei ole kaht ühesugust portreed. Kunstniku nägu ei ole ainuüksi tema nägu. See on ka piip, mida ta suitsetab, tema kraenöörid, pidžaama, tema habemeajamispintsel. Ma olen kaua maailmas elanud, kuid nõistsin seda alles hiljuti, kui lugesin üle oma vana raamatu «Julio Jurenito».

Muide, ma tahan rääkida muust.

Me istusime Majakovskiga «Closerie des Lilas». Naaberlaua taga imes vanaldane uksehoidja aperitiivi. Heasüdamlik ažaan vedas flegmaatiliselt kohviku ukse taha purjus apašši. Meie meeleolu muutus ärevaks ja lõbusaks.

Majakovski ütles mulle vaikselt:

«Ma tahan, et täägiga võrdseks saaks sulg.»

Me vaikisime.

Meist möödusid töölised, laulsid. Ajalugu kahistas oma lehekülgi.

Vassili Aksjonov

Poolel teel toimetusse

Tramm oli muinasjutuliselt ilus. Trammis ei olnud konduktorit. Konduktori aset täitis kassa. Säärane hiiglama hoiukarp, niklisärane, plommitud, pleeksiklaasist kattega. Ta korjas endasse vaskrahasid, justkui õgis neid. Külje peal oli tal rattake, ja kui sellest keerata, siis tuli nähtavale pileti valge keel. Šlakkplokiste ei olnud veel sellises trammis sõitnud, ja tal jäi hing imetlusest kinni. Mida ta armastas, — see oli tehnika.

«Kodanikud, tasuge sõidu eest,» lõõritas mikrofonisse vagunisaatja.

«Kuss! Eit nagu ikka eit,» rahustas ennast Šlakkplokiste, vahtides teda selja poolt.

Kassa kohal rippus silt: «Sõidupilet maksab 3 kop.» Aga võibolla oli vastupidi: «Pilet ei maksa midagi, sõitke niisama.» Šlakkplokiste ei mõistnud lugeda.

«Keri siit minema!» ütles ta heasüdamlikult intelligentsele vanakesele, võttis tal prillid nina pealt ja viskas need tagumisele platvormile. Vanake ronis konna kombel ja lühinägelikult silmi kissitades prille otsima. Šlakkplokiste istus ta kohale, tiris kiirustamata vildi jalast, keeras partjanka lahti, otsis taskust kahekümne viielise ja pistis kassasse.

«Ärge unustage piletit rebimata,» lõõritas seesama leebe hääl.

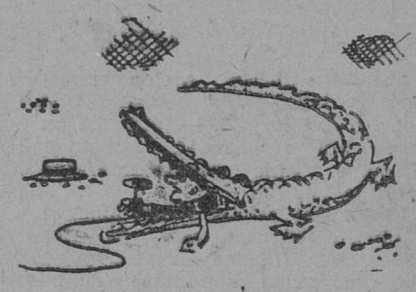
Šlakkplokiste tardus.

Tal oli ennegi naisi olnud. Ühega pidas isegi kirjavahetust: et nii ja naa, sigri-migri ja muud igasugused isa-ema kapsariad. Kuid säärast hellitust polnud ta veel tunda saanud.

Šlakkplokiste sõitis selles vagunis terve kuu läbi, kuni tal puhkus otsa lõppes, ja aina aga vahtis vagunisaatja selga.

Ma nägin teda hetkel, kui ta pistis kassasse viimase kahekümne viielise, rebis korralikult pileti ja peitis selle ettevaatlikult vildisäärde. «Mäherdune imelik poiss,» mõtlesin ma. Järgmises peatuses pidin maha minema: ma viisin toimetusse oma jutu Šlakkplokistest.

L. Lazarevi, S. Rassadini, B. Sarnovi paroodiate raamatust «Pärnaalleed»

«Sellega lõpetame reportaaži loomaaiast...»

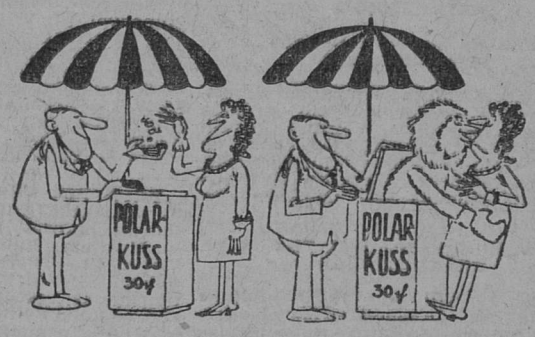
(Jugoslaavia)

(Ungari)

MÕTTED (SDV)

(SDV)

«Anname teile kui juubilarile kingituse: te olete miljones külastaja meie loomaaias.»

(«Ogonjok»)

Eksliibrisekunstnik ja -ajaloolane

Udo Ivask

Vene eksliibrise ajaloo uurimisel on tähtis koht eestlasel Udo Georgi p. Ivaskil (1878—1922). Ta on tuntud kui bibliograaf, kunstnik, ajaloolane, vene raamatumärkide uurija ja koguja.

1905. aastal asutas Ivask Moskva eksliibriste sõprade seltsi ja asus selle etteotsa. Tema arvates pidid seltsi koonduma kodumaa eksliibrise entusiastid, et uurida vene raamatumärgi erinevaid aspekte. Seltsi tegevus oli vähem edukas kui Ivask seda lootis. Kuid üht-teist sai tehtud: 1907. aastal ilmus ajakiri «Moskva Eksliibriste Sõprade Seltsi Teataja».

1905. kuni 1918. aastani koostas ja andis Udo Ivask välja «Vene raamatumärkide kirjelduste» kolm köidet, mis on seniajani ainukeseks omataoliseks teatmeteoseks Venemaa eksliibriste kohta. «Kirjeldustes» on registreeritud 2598 raamatumärki.

Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni võttis Ivask osa Venemaa Raamatupalati loomisest, oli «Raamatukroonika» toimetaja, Riikliku Rumjantsevi Muuseumi (praegu V. I. Lenini nimeline NSV Liidu Riiklik Raamatukogu) haruldaste väljaannete osakonna juhataja ning kuulus Riikliku Kirjastuse bibliograafiakomisjoni.

Ivaski teosed on tänase päevani ületamatud uurimise sügavuse ja ka faktide laitmatu täpsuse poolest. U. Ivaski teeneks on mitte ainult see, et ta pühendas esimesena ennast raamatumärgi uurimisele. Tema teeneks on ka, et ta suunas eksliibrise alal tehtava diletantliku töö teadusliku uurimise teele.

U. Ivaski loomingulises pärandis on oluline osa tema enda loodud eksliibristel. Neid on teada 31.

Ivask oli samuti raamatukunstnik: ta kujundas «Moskva Eksliibriste Sõprade Seltsi Teataja», luues sellele palju päis- ja lõpuvinjette, samuti kaane- ja tiitellehe kujunduse.

Ratmir Tumanovski
(Ajalehest «Knižnoje Obozrenije»)

Koolipäevad on peatselt käes. Siinjuures näeme kirjastuse «Eesti Raamat» poolt seks puhuks välja antud postkaarte M. Fuksi kujunduses.

**RAT «ESTONIA»
hooaja avaetendused**

Laupäeval, 27. VIII kl. 19 «Jevgeni Oneqin»; pühapäeval, 28. VIII kl. 12 «Kiri nõudmiseni», kl. 19 «Tütarlaps kuldsest läänest»; esmaspäeval, 29. VIII kl. 19 «Suudle mind, Kate»; kolmapäeval, 31. VIII kl. 19 «Suudle mind, Kate»; neljapäeval, 1. IX kl. 19 «Jevgeni Oneqin»; reedel, 2. IX kl. 19 «Kiri nõudmiseni»; laupäeval, 3. IX kl. 19 «Boheem»; pühapäeval, 4. IX kl. 12 «Suudle mind, Kate», kl. 19 «Raudne kodu»; esmaspäeval, 5. IX kl. 19 «Viini veri».

RAT «ESTONIA»

Helsingi Jurkka tubateatri külalisetendused

Teisipäeval, 23. ja kolmapäeval, 24. VIII kl. 19 Walentin Chorelli draama ühes vaatuses «Nike», Walentin Chorelli draama ühes vaatuses «Mu kallim on kalamees» ja Tennessee Willamsi draama ühes vaatuses «Tervitus Berthalt» (Pääsmete eelmüük RAT «Estonia» kassades.)

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 19. VIII kl. 19.30 «Patune küla» (Pärnu Draamateatris); laupäeval, 20. VIII kl. 20 «Patune küla» (Audru sovhoosi puhkepargis), pühapäeval, 21. VIII kl. 12 «Rops aitab kõiki» (Pärnu Vallikäärus etendus vabas õhus), kl. 19.30 «Patune küla» (Pärnu Draamateatris), kl. 16 ja 19.30 «Poikovniku lesk» (Viljandi «Ugalas»), kl. 20 «Hiirtest ja inimestest» (Järva-Jaani kultuurimajas); esmaspäeval, 22. VIII kl. 19.30 «Poikovniku lesk» («Ugalas»), kl. 19 «Hiirtest ja inimestest» («Vanemuises»); teisipäeval, 23. VIII kl. 19.30 «Patune küla» (Pärnu Draamateatris), kl. 19.30 «Poikovniku lesk» («Ugalas»), kl. 19 «Hiirtest ja inimestest» («Vanemuises»); kolmapäeval, 24. VIII kl. 20 «Patune küla» (kolhoosi «Kalur» klubis), kl. 20 «Poikovniku lesk» (Nuia kultuurimajas), kl. 19 «Hiirtest ja inimestest» («Vanemuises»); neljapäeval, 25. VIII kl. 20.30 «Patune küla» (Oru Linnamäe kultuurimajas), kl. 21 «Poikovniku lesk» (kolhoos «Estonia» klubis), kl. 19 «Hiirtest ja inimestest («Vanemuises»); reedel, 26. VIII kl. 20.30 «Patune küla» (Nõva kultuurimajas), kl. 20 «Poikovniku lesk» (Türi kultuurimajas), kl. 19 «Hiirtest ja inimestest» («Vanemuises»); laupäeval, 27. VIII kl. 20 «Patune küla» (vabaõhuetendus Haapsalu lossipargis), kl. 20 «Poikovniku lesk» (kolhoosi «Kindel Tee» klubis), kl. 19 «Hiirtest ja inimestest» («Vanemuises»); pühapäeval, 28. VIII kl. 20 «Patune küla» (Rapla kultuurimajas), kl. 20 «Poikovniku lesk» (Helme maakutsekoolis), kl. 20 «Hiirtest ja inimestest» (Mustvee kultuurimajas).

RAT «VANEMUINE»

Reedel, 19. VIII kl. 20 «M-me Butterfly» — Paide kultuurimajas, kl. 21 kontsert — Tartu rajooni «Avangardi» kolhoosi klubis, laupäeval, 20. VIII kl. 21 «Paunvere» — Jõgeva rajooni «Bolševiku» kolhoosi klubis, kl. 21 «Naeratus» — Sillamäe kultuurimajas; pühapäeval, 21. VIII kl. 21 «Naeratus» — Konguta kultuurimajas, kl. 21 «Paunvere» — Tartu rajooni «Külvaja» kolhoosis, kl. 21 «Pariisi elu» — Pilistvere kultuurimajas; kolmapäeval, 24. VIII kl. 20 «Pariisi elu» — Sõmera kultuurimajas, kl. 20 «Ilusal sinisel Doonaul» — Põltsamaa kultuurimajas, kl. 21 «Paunvere» — Kehra kombinaadi klubis; neljapäeval, 25. VIII kl. 21 «Pariisi elu» — Valjala kultuurimajas, kl. 20 «Ilusal sinisel Doonaul» — Pärnu kuurordi klubis, kl. 20 «Paunvere» — Loksa kultuurimajas; reedel, 26. VIII kl. 21 «Pariisi elu» — Aste juveelitehase klubis, kl. 20 «Ilusal sinisel Doonaul» — Pärnu kuurordi klubis, kl. 21 «Paunvere» — Emmaste kultuurimajas; laupäeval, 27. VIII kl. 21 «Pariisi elu» — Pärsamaa kultuurimajas, kl. 21 «Ilusal sinisel Doonaul» — Kilingi-Nõmme kultuurimajas, kl. 21 «Paunvere» — Kärdla kultuurimajas; pühapäeval, 28. VIII «Pariisi elu» — Orissaare kultuurimajas, kl. 20 «Ilusal sinisel Doonaul» — Sindi klubis, kl. 21 «Paunvere» — Vatla kultuurimajas.

EESTI NSV RIIKLIKU NOORSOOTEATRI KÜLALISETENDUSED — «Taqasi Metuusala juurde». Reedel, 19. VIII kl. 21 — Mustjala kultuurimajas, laup., 20. VIII kl. 21 — Pärsamaa kultuurimajas, pühap., 21. VIII kl. 21 — Orissaare kultuurimajas, teisip., 23. VIII kl. 21 — «Sõrve-Kalur» klubis, kolmap., 24. VIII kl. 21 — Tornimäe kultuurimajas, reedel, 26. VIII kl. 21 — Lihula kultuurimajas, laup., 27. VIII kl. 21 — Kullamaa kultuurimajas.

100 000 marka Vietnami jaoks

Järgmise aasta algul ilmub Saksa DV-s kirjastuselt «Mitteldeutscher Verlag Halle» solidaarsustundest võitleva Vietnami vastu kantud raamat «Vietnam praegusel tunnil». Väljaandele teevad kaastööd progressiivsed kunstnikud peaaegu kogu maailmast. Raamat sisaldab fotosid ja graafikat. Selle teose autorid töötavad honorarita ja trükkimine toimub tasuta. Raamatu müügist saadud summad (umbes 100 000 marka) lähevad Saksa Kirjanike Liidu Vietnamifondi.

UUSI RAAMATUID

Armand Lanoux. KUI MERI MÕÕNAB.

Armand Lanoux'i tee kirjandusse on olnud üsnagi pikk ja köverik, alates 1946. aastast luuletuskogu eest saadud Apollinaire'i auhinnast aga on see olnud pidevalt loorberitega pärjatud. 1963. aastal ilmunud romaan «Kui meri mõõnab» saavutas juba prantsuse kõrgeima kirjandusauhinna, Goncourt'i preemia. See jõuliselt sõjavastane ja huvitav psühholoogiline romaan, milles olevik ja minevik pidevalt vahelduvad, kõneleb 1960. aasta Normandiast ja 1944. aasta La Manche'i forsseerimisest. Romaani üksikepisoodide ühendavaks teljeks pole mitte sündmuste areng, vaid peategelase karakter ja selle kujunemisprotsess. Endistel lahingupaikadel rändaval kunagisel dessantlasel Abel Leclerc'il on raske seostada mälestusi eluga, mis aina läheb edasi ja saadab kuradile kõik mööduvad. Ühest küljest talletab mälu minevikupilte tardununa, kustutuskindlana, elu aga ajab kaevikud kinni, jätab surnud kuskile tühjale ajasaarele ning purjetab pärituult edasi. Päikesest ja veinist õhkuva Normandia suve taustal tõusevad need mõtted ja meeleolud, sõja painajalikkus eriti kontrastselt esile. Teost «Kui meri mõõnab» iseloomustab igasuguse võltskangelaslikkuse puudumine, sõjakoleduste illustratsioonide mustamatu ja tõetruu kujutamine, mille juurde kuulub ka toore sõduriargoo kasutamine muutmatul kujul. Kõrvuti sügava realismiga on autori siiras, lausa valuline rahulgatsus teinud temast ühe hinnatavama kaasaja kirjanik, kes on leidnud uusi vahendeid ja võtteid selle igivana teema haaravaks käsitlemiseks. Romaan sarjast «XX sajandi raamat». Prantsuse keelest tõlkinud Ott Ojamaa. Kunstiliselt kujundanud Henno Arrak. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks. 294 lk. Hind 86 kop.

Mart Port. ARHITEKTI PILGUGA INGLISMAAL.

«Viimasel ajal on kõikide elualade inimesed hakanud palju reisima ning nähtutkuuldut kadestamisväärse kirjaoskusega kirja panema, küll žurnaali- ja ajalehelugudena, küll omaette reisi- ja reisiraharaamatutena. Ja kui asusin sirvima oma sõitudel täiskirjutatud märkmikulehekülgi, siis tõesti tõusva tusaga, et just kõige huvitavamad seigad olid kindlasti kellegi poolt juba kuskil ära kirjutatud. Üksteise järel tuli need läbi krüpsutada. Pidama jäid vaid omavahel halvasti seostuvad juhuslikud episoodid ja — peaaegu kõik, mis kuidagi puudutas arhitektuuri. Ent võib-olla ei olegi seda liiga vähe?» loeme raamatu avalehekülgelt. Ja selgub, et tõesti ei ole vähe, ja et vaatamata autori kartusele, ei kanna teos hoopiski professionaalse ühekülgsuse pitserit.

Pildirohkes raamatus jagab meie tuntumaid arhitekte lugejatega oma muljeid Inglismaast ja Londonis toimunud ülemaailmsest arhitektide kongressist, tutvustab meid tänapäeva ehituskunstiga, Inglismaa vanade ning uute linnadega, saarerliigi inimeste ja traditsioonidega, kapitalistliku medali nii säravaks poleeritud kui ka eemaletõukava poolega. Kaas ja illustratsioonid autorilt. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 12 000 eks. 318 lk. Hind 1.12 rbl.

Kalju Kangur. HAJAMEELNE TRAMM.

Veerandsajast palast koosnev huumori- ja fantaasiarikas värsiraamat sellest, miks toonekurg seisab ühel jalal, Käpardi-Kaie kummalisest supikeedu loost:

Supp tal viimaks valmis sai.
Noaga seda lõikas,
Katusele ronis Kai,
ennast sööma hõikas.

jne. Illustreerinud L. Vallimäe-Mark. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 52 lk. Hind 37 kop.

SÕBRAD, MEIE RÕÕMSAS RINGIS...

Tallinna Polütehnilise Instituudi akadeemilise meeskoori 20. aastapäevale pühendatud väljaandes jutustavad praegused ja endised lauluveljed mõnda oma koori elust ja tegevusest, pühadest ja argipäevadest. Loeme, kuidas koor alguse sai, muljekilde Krimmist, Rostockist jm., juttu matkast Volgamaadele «Siis, kui Kopli veetorn ei paistnud ehk üks reisimiskiri», tutvume koorijuhtidega, koori traditsioonidega jne. Illustreeritud enam kui poolesaja fotoga. Kaas: L. Kruusmaa. Tallinna Polütehnilise Instituudi väljaanne. Trükitud 3000 eks. 90 lk. Hind 46 kop.

MART SAAR JA HOPASSAARE.

Teatri- ja Muusikamuuseumi poolt väljaantud brošüüris heidetakse sõna ja rohke pildimaterjali kaudu linnulennuline pilk Mart Saare elu- ja loominguteele, peamiselt aga tema sidemetele Hüpassaarega, kus helilooja meeli juba varakult köitis kodukoha metsade kõne, ning kus on sündinud enamik tema helinideid. Vene- ja ingliskeelse resümeega. Koostanud V. Jürisson. Trükitud 6000 eks. 28 lk. Hind 20 kop.

«LOOMING» nr. 8.

Tutvustab lugejaile tänavusel novellivõistlusel teise auhinna omandanud Heino Tominga jutustust ehitajatest ja nende muredest — «Tamaara unistab», ja esimesi peatükke Ilmar Sikemäe romaanist «Selged silmad», mille tegevustik areneb klaasivabrikus, ning pajatab klaasirahva vastastikustest suhetest. Reisikirja «Rumeenia-nädalad» viib lõpule Debora Vaarandi. Luulele lubatud leheküljed algavad Helvi Jürissoni värssidega «Küsi eneselt tähtede all lamades» motoga «Palomareses ei lõhkenud 40 megatonni tänu juhusele». Luulesalve toovad lisa ka Rudolf Rimmeli «Õine poeem», Manivald Kesamaa «Päevalaulud» ja Erni Hiire «Lühilood», samuti Hando Runneli «Tähetark» jt. Veel on numbris avaldatud kaks L. Koidula kirja Ed. Michelsonile, mis toovad meile luuletaja inimlikult lähedale armastava naise ja emana, avades koduste askelduste ning murede ringi ta elu viimase poolteise kümne piirides. Helene Siimisker esitab järje ja ühtlasi lõpuosa artiklile Ilmi Kolla elust ja lauludest — «Kõik jäi poolelt», Sergei Issakov aga alguse avaldamata arhiiviallikate põhjal koostatud tööst «Tsaaritsensuur võitluses eesti teatri repertuaari «puhtuse» eest». Huvi äratavad ka Kalju Lehe kirjutis ««Tuulise ranna» ainestikust ja tegelaste geneesist» ja A. Hindi sõnavõtt A. Mälgu «Kevadist maad» lugedes — «Kust algab roim?.» 160 lk. Hind 50 kop.

«NOORUS» nr. 8.

Peaikirja all «Kõik muusad Paralepas» kajastab ajakiri mõni aeg tagasi Paralepas toimunud loomingulise noorsoo suvelaagri tööd. Vestlevad teadlane Rein Saluri, kirjandusteadlane Mart Mäger, kunstnik Tõnis Vint jmt. Värssides ütlevad sõna sekka Valeeria Villandi, Hando Runnel ja Leelo Tungal. Numbris heidetakse veel pilk tšehhi maalikunstile, tuuakse Paul-Eerik Rummo «Improvisatsioon Jaan Sauliga», värsse Reedik Palmilt ja Rudolf Rimmeli «Vietnami duo», kirjanduslikke kihermeid, peatükke delfiinide elu kujutavast raamatust «Ookeani mõistatus» jne. Kuhupoole püüdleb noorim muusa, filmimuusa? Kuhu ta läheb? — sellel teemal kõneleb T. Elmanovits. Helilehekülgedel tehakse juttu Robert Schumannist. 76 lk. Hind 30 kop.

A. Birman. MIDA OTSUSTAS SEPTEMBRIPLEENUM. Brošüür sarjast «Majandusteadlase vestlusi». Tõlk. J. Väljataga. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 70 lk. Hind 7 kop.

M. Šapiro, G. Trainim. LABORATOORNE KONTROLL OHISKONDLIKU TOITLUSTAMISE ETTEVÕTETES. Tõlk. H. Arumaa. Kirjastus «Valgus». Trükitud 700 eks. 380 lk. Hind 10 kop.

PAAPSALU I KESKKOOL. Brošüür sarjast «NSV Liidu rahvamajanduse saavutuste näitusest osavõtja». Vene keeles. Eesti NSV Haridusministeeriumi toimetis. Kirjastus «Valgus». Trükitud 3000 eks. 56 lk. Tasuta.

V. Bradis. NELJAKOHALISED MATEMAATILISED TABELID KESKKOOLILE. Kirjastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 96 lk. Hind 20 kop.

V. I. Anohhin, A. G. Sahharov. TRAKTORID. Õpperaamat massilise kvalifikatsiooniga põllumajandusliku kaadri ettevalmistamiseks. Tõlk. E. Piirsoo ja J. Must. Kirjastus «Valgus». Trükitud 10 000 eks. 398 lk. Hind 1 rbl. 28 kop.

Асму Саар. ПО ТУРИСТСКОМУ МАРШРУТУ ТАЛЛИН—КЛООГА. Tutvustab marsruuti: iidne Toompea—Veskimägi—Kallaste paekallas — Rannamõisa—Väänа-Jõesuu—Keila-Joa—Laulasmaa ja Klooga. Vene keelde tõlkinud M. Kulišova. «Eesti Raamat». Trükitud 8000 eks. 128 lk. Hind 20 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 8. Märtsikuus toimus Tartus pedagoogika-alane konverents. Kõnesolevasse erinumbrisse on valikuliselt paigutatud tosin artiklit, mille autorid on koostanud oma konverentsil ettekantud uurimismaterjali põhjal. Avaldatud on esmajoones didaktika ja kommunistliku kasvatuse teooria sektsioonides valminud tööd, nagu E. Vahtra «Mõtteid programmõppest ja selle rakendamisest», H. Grossi «Maarajooni õpilaste ideaalid» jt. Kogu materjali juhatab sisse TRÜ pedagoogika kateedri juhataja H. Liimetsa sõnavõtt «Õpetaja ja pedagoogiline uurimistöö» ning lõpeb ülevaatega, milles tutvustatakse kokkuvõtlikult mõningaid avaldamata jäänud uurimuste tulemusi ja nendest tulenevaid järeldusi. 80 lk. Hind 30 kop.

«KOSIMUSED JA VASTUSED» nr. 8 (83).

Leiame vastused küsimustele: «Kuidas eesti tankistid võitlesid Suures Isamaasõjas?», «Kuidas areneb Jugoslaavia majandus?», «Milline on Lääne-Saksamaa sotsiaaldemokraatide poliitiline platvorm?», «Kas universumit juhib keegi?» «Kuidas arendatakse NSV Liidus puuviljakasvatust?», «Mida on uut teada elemèntaarosakeste struktuurist?» ja «Millist mõju avaldab alkohol lastele?» Veel sisaldab number kirjutise «Nõukogude põllumajandusmasinad rahvusvahelisel näitusel», arve ja fakte meie transpordilaevastiku arengust ning lehekülgi Poola 1000-aastaseks tähtpäevaks. 64 lk. Hind 8 kop.

«KULTUUR JA ELU» nr. 8. Teatrikommentaatoriks on seekord Villem Gross, kellega koos jälgime Arvo Valtoni novellide dramatiseeringut RAT «Vanemuise» lavakunsti stuudio noorte esituses. Koduuurijate seminar-kokkutulekust Otepääl kirjutab Helene Siimisker, Heli Läätsa teest estraadile («Kümme aastat estraadil») — Valter Ojakäär. Leedu, Läti ja Eesti isetegevuslikust tarbekunstist («Musitseerimisrõõm») — Kaalu Kirme, Gustav Suitsu koduradadest — Jaan Eilart jne. E. Moisar paneb punkti oma reisikirjale Egiptusest («Ikka, ikka lõuna poole»). Repertuaariveergudel on toodud üleliidulisel lühinäidendite võistlusel kolmanda preemia saanud A. Azarhi «Kevad... Sügis... Kevad...», kus süüpingis on suurte sõnade, unistuste ja tunnetega spekuleerijad. 56 lk. Hind 30 kop.

«PILT JA SÕNA» nr. 8. Numbris teeme retke Viru kaunitesse paikadesse («Fotogeeniline Eesti») ja arheoloogiamälestistest rikkasse piirkonda Tallinna kaguküljel — Assaku külla. loeme V. Panso sõnavõttu «Miks ma lavastasin «Hamleti»?», jutuajamist markidest pealkirjaga «Ajalugu, varandused ja kuriteod miniatuuris» jm. 24 lk. Hind 30 kop.

«ARTIKLITE JA RETSENSIOONIDE KROONIKA» nr. 4. Aprill 1966. 156 lk. Hind 52 kop.

«NÕUKOGUDE EESTI TERVISHOID» nr. 4. Juuli-august 1966. 80 lk. Hind 40 kop.

«TEHNIKA JA TOOTMINE» nr. 8. August 1966. 48 lk. Hind 40 kop.

«SOTSIALISTLIK PÕLLUMAJANDUS» nr. 15. August 1966. 48 lk. Hind 25 kop.

Isetegevuslased esinevad

Kommunaalteukondlike Ettevõtete Tööliste Ametiühingu Viljandi grupikomitee isetegevuslik näitering on töötanud juba aastaid.

Suve hakul sai isetegevuslastel lavaküpseks soome kirjaniku Minna Canthi näidend «Mustlastüdruk Homsantuu», mis nägi rambivalgust «Ugala» laval ja etendus teistkordselt vabaõhulaval kodulinna lauluväljakul.

A. Kingu

SURI ARTUR ALLIKSAAR

Pärast rasket haigust lahkus jäädavalt Artur Alliksaar.

A. Alliksaar sündis 15. aprillil 1923. aastal Tartus, õppis Treffneri gümnaasiumis ja ajavahemikul 1941—1942 Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Alates 1957. aastast elas ta Tartus pidevalt, tegeldes peamiselt kirjandusliku tööga. Artur Alliksaare värsitõlkeid vene ja saksa keelest iseloomustavad kõrge kirjanduslik kultuur ja tõlgitavatesse autoritesse sügav sisseelamine. Eriti kiindunult tõlkis ta Sergei Jessenini luulet. Süvenevas suunas arenes tema enda luuleloome. 1966. aastal ilmus A. Alliksaarelt omailmeline näidend «Nimetu saar».

Mälestus andekast luuletajast ja abivalmis inimesest jääb elama tema kolleegide südamesse.

Kolleegid Tartust

Arhitektide Liidus

● Suvekuudel on arhitektid matkadel ja reisidel. Augustikuu algul viibis 30 arhitekti ekskursioonil Riias. Vaadati uusi ehitusi Riias (elamurajoonid, sadamahoone välisreisijatele jm.) ja Riia rannas (kohvik-restoran «Mere pärl», vabaõhukontserdisaal, ehitatav sanatoorium Kemeris jm.).

● Möödunud nädalavahetusel sõideti matkale Saaremaale. Muuhulgas käidi Kaarma dolomiidikarjääris, Kingissepa lossis, mitmetes vanades kirikutes.

● Prantsusmaal viibis NSV Liidu AL poolt korraldatud ekskursioonil arh. H. Oruvee.

AVALDAMATA MATERJALE

JÄLGIDES

„Kus asub Hendrik Adamsoni haud?"

Niisuguse küsimusega pöörduvad paljud turistid Helme kalmistuvahi poole, kirjutab toimetusele Herta Laipaik. Mõned aastad tagasi asetasid luulesõbrad värsimeistri hauale mälestustahvli, kuid käesoleva aasta aprillis see kadus. Kirja autor märgib, et Törva noored ei tunne huvi oma kodunurga kirjamehe viimse puhkepaiga vastu. Haud tuleb korrastada ja mingil moel tähistada.

Kirjale vastas Valga Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakond, kes teatas, et Helme kalmistule maetud luuletaja Hendrik Adamsoni haua tähist ei ole õnnestunud üles leida. Kuna tegemist on ajaloolist väärtust omava mälestusmärgiga, jätkatakse otsinguid. Haua korrastamise ja edaspidise korrashoiu võttis endale Törva Linnaraamatukogu kollektiiv koos aktiiviga. Kalm ei olnud ka enne hooletusse jäetud, kuigi ei ole teada, kas seda korrastasid sugulased, pioneerid või luulesõbrad.

Rajooni kultuuriosakond tellib hauale uue tähise.

MEIE KIRJAKAST

Aime Rausberg. Tallinn.

Teid huvitas, mida endast kujutavad nimevormid «Baltika» (õmblusvabrik Tallinnas, restoran Pärnus) ja «Atlantika» (söökla Pärnus). Siin on tegemist teiste keelte vahendusel meie keelde jõudnud ladina keele adjektiivsete naissoo vormidega (vrd. raamatukogunduse alaseid Baltica, Estica jt.), kuna näiteks meil üldiselt kasutatud Baltikum on oma päritolult ladina keele kesksoo vorm. Kõnealuseid nimesid taunida ei maksaks, sest jutumärgistatud nimede hulgas on teisigi tavalises keeles vähetarvitatavaid sõnakujusid (näit. kauplused «Sünteetika» ja «Soliid»).

Film Fritjof Nansenist

Norra kirjanikud Odd Bang Hansen ja Sigurd Evensmo lõpetasid stsenaariumi oma kuulsa kaasmaalase, polaarmaade uurija Fritjof Nanseni, elu ja tegevuse kohta. Selle alusel tehakse teadlasele pühendatud film.

TÄNUAVALDUS

Avaldan sügavat tänu kõikidele organisatsioonidele, asutustele, sõpradele ja tuttavatele, kes minu abikaasa Aleksander Üksipi matsasängitamisest osa võtsid ja minu kaotusele nii isiklikult kui ka kirja teel kaasa tundsid.

Albina Kausi

Toimetaja asetäitja V. Ilus
Toimetuse kolleegium: L. Auster, L. Hering, M. Port, A. Päiel, L. Remmelgas, A. Saar, A. Tamm, L. Tigane, P. Uusman, D. Vaarandi, ja J. Vares.

ИНДЕКС 69786
«СЕРП И МОЛОТ»

Toimetusi Tallinn, Pikk t. 54, postkast 388. Toimetuse telefonid: toimetaja ja toimetaja asetäitja — 489-05, kunstiosakond — 414-16, vastutav sekretär ja muusikaosakond — 467-03, kirjanduse, teatri- ja kultuuritöö osakond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 60 kop. Üksiknumbri hind 5 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika». Tallinn, Pikk t. 37.

«Сирп и Вазар» («Серп и молот»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР.

MB-05095 Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 54/56. Tellimuse nr. 1524